

Prerequisites, Facilitators and Barriers to Student Engagement in Iranian Universities of Agricultural Sciences: A Qualitative Research

Zahra Teimouri Koohsar¹, Saeed Mohammadzadeh², Maghsoud Ferasatkah³

1. Ph.D. Graduate in Agricultural Education, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources, University of Khuzestan, Khuzestan, Iran. (Corresponding Author), Email: teimuri.zahra@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources, University of Khuzestan, Khuzestan, Iran. Email: sd.muhamad@gmail.com

3. Professor, Institute for Research and Planning in Higher Education, Tehran, Iran. Email: m_farasatkah@irphe.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article Type: Research Article</p> <p>Received: 2022.03.03</p> <p>Received in revised form: 2022.06.15</p> <p>Accepted: 2022.08.27</p> <p>Published online: 2022.09.23</p>	<p>Objective: The aim of this study was to identify the prerequisites, facilitators and barriers to academic engagement of students in Iranian agricultural higher education.</p> <p>Methods: This research has a qualitative approach that was carried out by phenomenological method. Participants in this study included 16 university administrators and faculty members and 22 junior and senior undergraduate students from the Campus of Agriculture and Natural Resources at the University of Tehran, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Khuzestan University of Agricultural Sciences and Natural Resources and the College of Agriculture and Natural Resources of Gonbad Kavous University which have been selected based on purposive sampling with maximum diversity. The data collection tool was a semi-structured in-depth interview and the data analysis was performed based on Colaizzi's seven-step method.</p> <p>Results: By analyzing the interview notes, 182 conceptual propositions were identified. Findings include six main themes related to the prerequisites for student engagement, including student-centered policy-making equipments, efficient supervision and management, personal characteristics, active citizenship, and culture- promotion; Six main themes related to facilitators including financial system, dynamic executive system, cognitive factors, evaluation system, information system and communication; and five main themes related to barriers, including individual, structural / educational, cultural, social, and economic barriers, were categorized.</p> <p>Conclusion: According to the results the model based on prerequisites, facilitators and barriers for student engagement in the university can pave the way for university planners to take the right, fast, systematic and also without haste steps to in order to provide prerequisites, increase of facilitators and remove existing obstacles.</p> <p>Keywords: Agricultural students, Content analysis, Qualitative study, Student engagement, Participatory learning</p>

Cite this article: TeimouriKoohsar, Zahra. Mohammadzadeh, Saeed. Ferasatkah, Maghsoud. (2022). Prerequisites, facilitators and barriers to student engagement in Iranian universities of agricultural sciences. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 12 (39) pages 7-45. DOI: 10.22034/EMES.2022.526164.2227

© The Author(s).

Publisher: National Organization of Educational Testing (NOET)

پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشگاهی دانشجویان در آموزش عالی کشاورزی ایران: مطالعه کیفی

زهرا تیموری کوهسار^۱، سعید محمدزاده^۲، مقصود فراستخواه^۳

۱. دانش‌آموخته مقطع دکتری آموزش کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، خوزستان، ایران؛ (نویسنده مسئول: teimuri.zahra@yahoo.com)
۲. استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، خوزستان، ایران. پست الکترونیکی: sd.muhamad@gmail.com
۳. استاد مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران. پست الکترونیک: m_farasatkah@irphe.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: هدف پژوهش حاضر، شناسایی پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشگاهی دانشجویان در آموزش عالی کشاورزی ایران بود.
دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۲	روش پژوهش: این پژوهش با رویکردی کیفی، به روش پدیدارشناسی انجام شد. مشارکت‌کنندگان در این مطالعه شامل ۱۶ مدیر دانشگاهی و عضو هیأت علمی و ۲۲ دانشجوی سال‌های سوم و چهارم مقطع کارشناسی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان و دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه گنبدکاووس بودند که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بود و تحلیل داده‌ها براساس راهبرد هفت مرحله‌ای کلایزی انجام شد.
اصلاح: ۱۴۰۱/۰۳/۲۵	یافته‌ها: تحلیل یادداشت‌های حاصل از مصاحبه به شناسایی ۱۸۲ گزاره مفهومی منجر شد. یافته‌ها مشتمل بر شش فرامضمون مربوط به پیش‌بایست‌های مشارکت فعال شامل خط‌مشی‌گذاری دانشجوی محور، امکانات فیزیکی، نظارت و مدیریت کارآمد، ویژگی‌های فردی، شهروندی فعال و فرهنگ‌سازی؛ شش فرامضمون مربوط به تسهیل‌کننده‌ها شامل نظام مالی، نظام اجرایی پویا، عوامل شناختی، نظام ارزیابی، نظام اطلاعات و ارتباطات؛ و پنج فرامضمون مربوط به موانع مشارکت فعال دانشجویان شامل موانع فردی، ساختاری/آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی طبقه‌بندی شد.
پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۵	نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج، الگوی مبتنی بر پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه می‌تواند راهگشای برنامه‌ریزان دانشگاه در جهت جلب مشارکت بیشتر دانشجویان در فعالیتهای دانشگاهی باشد تا از این راه در جهت فراهم‌سازی پیش‌بایست‌ها، افزایش تسهیل‌کننده‌ها و رفع موانع موجود گام‌های صحیح، سریع، نظام‌مند و در عین حال بدون شتاب‌زدگی برداشته شود.
انتشار: ۱۴۰۱/۰۷/۰۱	واژه‌های کلیدی: دانشجویان کشاورزی، تحلیل محتوا، مطالعه کیفی، مشارکت فعال، یادگیری مشارکتی

استناد: تیموری کوهسار، زهرا؛ محمدزاده، سعید؛ فراستخواه، مقصود (۱۴۰۱). پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشگاهی دانشجویان در آموزش عالی کشاورزی ایران: مطالعه کیفی. مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۱۲ (شماره ۳۹)، ۹۷-۱۲۵ صفحه. DOI: 10.22034/EMES.2022.526164.2227

ناشر: سازمان سنجش آموزش کشور © حق مؤلف نویسنده‌گان.

مقدمه

جهان کنونی، جهان تغییر و تحول و دگرگونی‌ها است. به گفته پیتز دراکر؛ نخستین گام برای آماده‌سازی خود در عصر حاضر، به فراموشی سپردن دیروز است. بنابر این در محیط پر تلاطم امروز، ادامه کار دیروز به معنای درگیر کردن منابع کمیاب و از همه مهم‌تر نیروی انسانی توانمند در فعالیت‌هایی است که دیگر نتیجه‌ای ندارد. روش‌های گذشته، پاسخگوی مشکلات امروز و فردای سازمان و جامعه نیست. سازمان‌های امروز و آینده باید در واکنش به محیط، منعطف‌تر، در تبدیل ایده به عمل سریع‌تر و در اعمال تغییرات اساسی توان‌تر باشند و این ویژگی‌های سازمان‌های پویا و فعال است (کلی و امبورگی^۱، ۲۰۱۷). مطالعات بوم‌شناختی در خصوص تطبیق سازمان‌ها با الزامات محیط متغیر، چگونگی شکست سازمان‌های منفعل و ساکن را نشان می‌دهد؛ چرا که این سازمان‌ها در پاسخ به نیازهای درک شده برای تغییر به صورت واکنشی و با تأخیر عمل می‌کنند. این حالت بی‌حرکی و تغییرناپذیری، "اینرسی" نامیده می‌شود (سپهوند و همکاران، ۱۳۹۸). در علم فیزیک، اصل اینرسی بیان می‌کند که اشیاء تا زمانی که نیرویی به آنها وارد نشده به حالت سکون یا حرکت یکنواخت خود در مسیر پیش‌بینی شده ادامه می‌دهند (اسنل و دین^۲، ۲۰۱۷). این مفهوم در حوزه رفتار انسان نشان می‌دهد که افراد معمولاً برای مقابله با مشکلات از روش‌های همیشگی و ثابت استفاده می‌کنند (لیائو^۳ و همکاران، ۲۰۰۸). بسیاری از افراد و دانشگاه‌ها همواره با این انتقاد مواجه هستند که چرا در انجام امور از روش‌ها و رویه‌های بسیار تکراری استفاده می‌کنند و دچار نوعی سکون و بی‌حرکی هستند. دلیل و منشاء اصلی این پدیده، ایجاد دانش ایستا و تجارب منسوخ شده گذشته، معمولاً به خاطر صرفه‌جویی در زمان و پرهیز از خطرپذیری است؛ بنابر این، پدیده اینرسی را می‌توان تمایل و تلاش آگاهانه، به ماندن در وضعیت موجود و مقاومت در مقابل نوسازی راهبرد جدید دانست (هوانگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). در آموزش عالی می‌توان از این مفهوم برای وصف وضعیت راکد و بی‌فعالیتی برخی دانشجویان استفاده کرد که نتایجی جز کناره‌گیری و جدایی آنها از دانشکده، دانشجویان و استادان و کاهش تعاملات سازنده در محیط آموزشی ندارد (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹). مقایسه نسل‌های قدیم و جدید دانشجویان حاکی از آن است که نسل قدیم دانشجویان با شناسه‌هایی نظیر علاقه زیاد به یادگیری، تلاش برای خواندن کتاب‌های متعدد، صرف وقت در کتابخانه‌ها و تعامل با استادان همراه بود و در سوی دیگر، دانشجویانی که ویژگی آنها چانه‌زنی با اساتید برای کم کردن حجم منابع در امتحانات، عدم تعامل مفید با دانشگاه و استادان، از بر کردن مطالب و فقدان چالش علمی و مدرک‌گرایی است. موضوع حاضر چالشی جهانی است و بر اساس تحقیقات صورت گرفته در آمریکا و استرالیا، سطوح فعالیت و

1. Kelly & Amburgey
2. Snell & Dean
3. Liao
4. Huang

درگیری‌های دانشجویی در آموزش عالی در حال کاهش است و نسل جدید به کیفیت نسل گذشته درگیر امور دانشجویی نیست. همچنین بر اساس مطالعات داساری و تانی^۱، دانشجویان آسیایی اعلام کرده‌اند که سطح نسبتاً پایینی از تعاملات، فعالیت‌ها و مشارکت‌های داخل کلاس را تجربه می‌کنند (منیعی و همکاران، ۱۳۹۶ به نقل از داساری و تانی، ۲۰۰۹).

استین^۲ در مطالعات خود بیان می‌کند که دانشجویان زمان کمی برای تعامل با استادان و دانشگاهیان سپری می‌کنند و حضورشان در کلاس‌ها کمتر و در مقابل غیبت‌های آنان بیشتر شده است. نسل جدید دانشجویان از دانشگاه انتظار دارند تا تمام شرایط را برای تحصیل آنان فراهم آورد تا مدارج تحصیلی خود را طی کنند در حالی که آنان در رفتار تحصیلی و علمی ضعیف عمل می‌کنند (استین، ۱۹۸۴).

یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزشی و مشارکت تحصیلی دانشجویان، استفاده از روش‌های آموزش سنتی تدریس در مدارس و دانشگاه است. معمولاً مدرسان با تکیه بر روش‌های سنتی به ویژه سخنرانی، فراگیران را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می‌کنند و فراگیران در زمینه یادگیری مفاهیم درسی کمتر با موقعیت‌های چالش‌انگیز رو به رو می‌شوند، فرصت‌های کمتری برای تعامل، هم‌فکری، همکاری و بحث و گفتگوی مدرس با فراگیران و فراگیران با یکدیگر فراهم می‌شود (کتلر^۳، ۲۰۱۷). علاوه بر این، طبق تحقیقات انجام شده امروزه بیشتر دانشجویان در کلاس‌های درس غیرفعال هستند و از طرف دیگر نیز برای اساتید مشکل است که تمام بار سنگین آموزش را به دوش کشند و تسهیل‌کننده یادگیری باشند (ساداتی و همکاران، ۱۳۹۲). در نظام آموزشی سنتی، مدرس، محور ارائه دهنده محتوای درسی است و این به معنای کاهش مشارکت‌های کلاسی دانشجویان است. مشارکت منفعلانه بیانگر آن است که دانشجویان با تمایل به ماندن در دنیای خود، نه در فعالیت‌های کلاسی شرکت می‌کنند و نه علاقه‌ای به یادگیری دارند و این خطری جدی برای آموزش عالی تلقی می‌شود (بریسون و هاند^۴، ۲۰۰۷). به همین دلیل محققان کشورهای مختلف برای درک عمیق این موضوع با انجام پژوهش‌های متعدد در صدد پاسخ به چنین سؤال‌ها هستند که دانشجویان در دانشگاه‌ها چه می‌کنند و مؤسسات آموزش عالی برای فعال کردن دانشجویان چه باید بکنند؟ به این ترتیب، مشارکت فعال دانشجویان از دو دیدگاه، یکی میزان حمایت‌گری مؤسسات آموزش عالی و دیگری میزان رشد فردی خود دانشجویان مورد توجه قرار گرفته است.

توسعه و رشد فردی دانشجویان مرحله‌ای بعد از دوران کودکی، دانش‌آموزی و نوجوانی است. جان دیوئی^۵ (۱۹۲۶) آموزش و پرورش را فرایند مداوم تجربه کردن، بازسازی تجربه و همچنین توسعه ظرفیت‌های فردی معرفی می‌کند که فرد را قادر می‌سازد محیط و رسیدن به توانایی‌هایش را کنترل کند. نظر به اینکه پیشرفت

1. Dasari and Tani
2. Astin
3. Kettler
4. Bryson & Hand
5. John Dewey

روند آموزش و پرورش در محیط فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و روانی رخ می‌دهد، محیط، نقش مهمی در توسعه شخصیت دانش‌آموزان، دانشجویان و عملکرد آنها و روابطشان دارد (لورنس و ویمال^۱، ۲۰۱۲). در این زمینه ویگوتسکی^۲ رویکرد سازنده‌گرایی اجتماعی را بیان می‌کند که طبق آن ویژگی‌های شخصیتی هر فرد متأثر از واقعیت اجتماعی، به عنوان منابع اولیه، توسعه پیدا می‌کند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸). با توجه به مطالب یاد شده، مشارکت فعال دانشجویان با موقعیت یادگیری او مرتبط است. یادگیری، تعامل میان دانشجو و استاد است که منجر به تغییرات رفتاری نسبتاً پایدار و دائمی در دانشجو می‌شود. یادگیری فرایند پیچیده‌ای است که عوامل گوناگونی در آن نقش دارد و همان‌طور که بیان شد زمینه و محیط دانشگاه در این فعالیت‌ها بی‌تأثیر نیست. یادگیری باید در محیطی صورت گیرد که ارائه‌کننده فرصت‌های تازه برای فراگیر باشد. چنین محیطی باعث می‌شود تا یادگیرنده، خود و محیط اطرافش را با روش خود کشف کند که در این صورت رشد ذهنی یادگیرندگان قطعی خواهد بود (علی نوری و همکاران، ۱۳۹۴). زمانی مشارکت غیرفعال دانشجو روی می‌دهد که محیط دانشگاه، موقعیت توسعه اجتماعی او نباشد. در این حالت شاید ذهن دانشجو توسعه یابد اما محیط دانشگاه و سایر عناصر یادگیری در آن نقشی نداشته باشند. بر اساس نظریه ویگوتسکی، فقدان مشارکت فعال دانشجویی می‌تواند به این دلیل باشد که محیط یادگیری، توسعه و رشد اولیه او را خلق نکرده است. چرا که اعمال و روش‌های آموزشی با این فرض در نظر گرفته شده است که یا دانشجو از نظر ذهنی توسعه یافته است و یا توسعه منوط به پیش‌شرط‌هایی است که فراهم نشده است (ویگوتسکی، ۱۹۸۱).

مشارکت فعال تحصیلی که شامل مشارکت فعال دانشجویی، یادگیری و درگیری تحصیلی می‌باشد، به عنوان رویکرد مهمی در سنجش کیفیت آموزش عالی شناخته شده است. تحولات عصر ارتباطات و جهانی شدن، به خودی خود نیروی پیچیده‌ای است که تمام جنبه‌های نظام آموزش عالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چند جهانی شدن موجب حرکت به سوی همکاری، انسجام اجتماعی، توازن اجتماعی، شفافیت و برابری می‌شود و تعداد بیشتری از مخاطبان آموزش عالی را قادر می‌سازد تا به آموزش عالی دسترسی داشته باشند و در آن مشارکت کنند (الشارار^۳، ۲۰۱۸). در همان حال در این مسیر چالش‌های مالی و آموزه‌های مکاتب اقتصادی تأثیرگذار بر روند جهانی شدن، بر مقوله‌هایی نظیر رقابت، تجارت آزاد و سلطه رویکرد بازار محور در آموزش عالی تأکید دارند و حساسیت نسبت به کیفیت فرایندها و برون‌داده‌های دانشگاهی نیز افزایش می‌یابد (ملکی نیا و همکاران، ۱۳۹۷). آموزش عالی ایران و بخصوص نظام آموزش عالی کشاورزی، در دو دهه گذشته با چالش‌های متعددی از جمله گسترش کمی

1. Lawrence & Vimala
2. Vygotsky
3. Alsharar

دانشجویان و ضعف کیفیت آموزشی و نبود انگیزه در دانشجویان به دلایل مختلف رو به رو بوده است که در ادامه، بازار کار دانش‌آموختگان را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد زیرا مهارت‌های عملی لازم برای مشاغل حرفه‌ای به دانشجویان آموزش داده نمی‌شود، به این ترتیب کیفیت آموزشی در آموزش عالی کشاورزی نیز کاهش می‌یابد (موحدی و همکاران، ۱۳۹۶). بنابر این مؤسسات آموزش عالی با مسئله کیفیت درگیر هستند. با توجه به بین‌المللی شدن آموزش عالی، اعضای هیأت علمی، مدیران آموزشی و دانشجویان، انتظارات بیشتری از بهبود و ارتقای مداوم کیفیت آموزشی، کیفیت یاددهی-یادگیری، پژوهش، فرایندها و برون‌داده‌های آموزش عالی دارند.

مفهوم مشارکت فعال درک خاصی از ارتباط بین دانشجویان و دانشگاه است. تحقیقات در آموزش عالی نشان می‌دهد میزان مشارکت فعال دانشجویان در فعالیتهای تحصیلی با پیامدهای یادگیری با کیفیت بالا ارتباط دارد (کوه و همکاران^۱، ۲۰۰۷؛ وانگ چو و همکاران^۲، ۲۰۱۵). دانشگاه محیطی است که زمینه و امکانات یادگیری را برای دانشجویان فراهم می‌کند و منجر به ایجاد یادگیری در آنان می‌شود، اما مسئولیت یادگیری بیشتر بر عهده خود دانشجو است. میزان یادگیری به چگونگی استفاده دانشجویان از منابع فیزیکی بستگی دارد (کروز و کوتز^۳، ۲۰۰۸).

در نتیجه مشارکت فعال مثبت و محیط حمایتی تعاملی دانشگاهی، به عنوان یکی از عناصر اساسی موفقیت در فرایند یادگیری تلقی می‌شود (کوه^۴، ۲۰۰۳). به طوری که به کارگیری شیوه‌های آموزشی که مشارکت فعال دانشجویان را به همراه دارد جزو روش‌های مؤثر در یادگیری محسوب می‌شود، لذا الگوهای دانشجومحور که به فراگیر، نیازها و توانایی‌های او توجه خاص دارد باید در رأس توجه مدرسان و دانشگاه‌ها قرارگیرد تا نتایج مورد انتظار محقق گردد. این در حالی است که ویژگی غالب کلاس‌های دانشگاهی (استادمحور) باعث شده است که ماهیت آموزش دانشگاهی تا حدی شبیه آموزش مدرسه‌ای شود (کریستنسون^۵ و همکاران، ۲۰۱۲). این روش منجر به انزوا، بیگانگی، عملکرد پایین، پیشرفت تحصیلی پایین، افزایش بزهکاری و ترک تحصیل دانشجویان و در نهایت منفعل بودن دانشجویان و شکست و افت تحصیلی آنان می‌شود که این موضوع توجه زیادی را به خود جلب کرده است (مان^۶، ۲۰۰۷، فردریکس^۷، ۲۰۱۵؛ چاپمن^۸ و همکاران، ۲۰۱۰).

صاحب‌نظران بر این باور هستند که دستیابی به توسعه تنها با به کارگیری دانش روز و فن‌آوری پیشرفته

1. Kuh et al
2. Wang et al
3. Krause & Coates
4. Kuh
5. Christenson
6. Mann
7. Fredricks
8. Chapman

توسط شهروندان فعال حاصل می‌شود. اینجاست که با محدودیت‌های عصر جدید، مفهوم شهروند و یادگیرنده فعال بیش از هر زمانی اهمیت پیدا می‌کند و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی راهی جز توجه به دانشجویان، تأمین رضایت و تضمین پیشرفت آنان ندارند. بنابر این، برای قرار گرفتن در مسیر توسعه و جلوگیری از عقب‌ماندگی باید شرایطی فراهم شود تا دانشگاه‌ها بتوانند برای تولید و نقد دانش و فن‌آوری جدید و پذیرش مسئولیت‌های مختلف در سطح جامعه، ویژگی‌های خلاقیت و کارآفرینی، تفکر انتقادی، توانمندی در رویارویی با چالش‌های جدید، انضباط، روحیه کار گروهی و حفاظت از محیط زیست را در دانشجویان پرورش دهند (موحدی و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین باید در نظام آموزش عالی کشور تغییراتی رخ دهد تا شهروندان و دانشجویانی فعال تربیت شوند. در نتیجه دستیابی به کیفیت مطلوب آموزشی و توسعه نیازمند تغییر نقش دانشجو در نظام آموزش عالی و قرار گرفتن در بطن فعالیت‌ها و مشارکت فعال آنان در زندگی دانشگاهی است.

مفهوم مشارکت فعال دانشجویی چند دهه است که در ادبیات پژوهشی جهان مطرح شده است و در آموزش عالی سابقه‌ای طولانی دارد (تنوچ^۱، و همکاران ۲۰۱۳). طبق نظر فردریکس^۲ و همکاران (۲۰۰۴) و اپلتون^۳ و همکاران (۲۰۰۶) مشارکت فعال دانشجویی سازه‌ای چند بُعدی است که از ابعاد هیجانی (لذت بردن و علاقه‌مندی نسبت به فعالیت‌ها و چالش‌ها در موقعیت‌های تحصیلی)، شناختی (آمادگی برای فراگیری موضوعات درسی مختلف)، رفتاری (حضور در دانشگاه، تلاش و پیروی از مقررات محیط آموزشی) و تعاملی (شرکت دانشجو در امور آموزش) تشکیل شده است (چاپمن و همکاران، ۲۰۱۰؛ فردریکس، ۲۰۱۵). همچنین مشارکت فعال دانشجویی بر اساس تعریف کوه (۲۰۰۳) نشان‌دهنده توان دانشجویان و زمانی است که به فعالیت‌های آموزشی اختصاص می‌دهند. این مفهوم با مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های دانشجویی مؤثر سنجیده می‌شود (اشوین و مک ویتی^۴، ۲۰۱۵) و به طور خاص به تعامل میان زمان، تلاش و کوشش و دیگر منابع مرتبط اشاره می‌کند که توسط دانشجویان و مؤسسات آنها به طور هدفمند به سوی بهینه‌سازی تجربه‌های دانشجویی و افزایش برون‌دادهای یادگیری و پیشرفت دانشجویان و عملکرد آنان و نیز اعتبار بخشی بیشتر به مؤسسات استفاده می‌شود (ترولر^۵، ۲۰۱۰؛ نیکسون و ویلیامز^۶، ۲۰۱۴). همان‌طور که گفته شد یکی از چالش‌های مهم استادان در کلاس درس، جلب توجه دانشجویان به تدریس و کمک به یادگیری آنان و مشارکت فعال آنان در فعالیت‌های دانشگاهی است که از عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان است. اصولاً بدون مشارکت فعال و درگیری دانشجویان در فعالیت‌های تحصیلی

1. Teoha
2. Fredricks
3. Appleton
4. Ashwin & McVitty
5. Trowler
6. Nixon, & Williams

تحول مثبتی رخ نمی‌دهد و یادگیری عمیق اتفاق نمی‌افتد (استیل و فولاگار^۱، ۲۰۰۹؛ زبکی^۲، ۲۰۱۴). بنابر این با توجه به اهمیت دوران تحصیل و نقش آن در آینده فرد و کشور، در این پژوهش با تعیین الگوی مشارکت فعال دانشجویان علوم کشاورزی شامل پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشجویان سعی شده است تا زمینه برنامه‌ریزی صحیح و سیاست‌گذاری در این حوزه را در جهت بهبود کیفیت آموزش عالی فراهم آورد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این باره محققان برخی از موانع، تسهیل‌کننده‌ها و پیش‌بایست‌های مشارکت دانشجویان را برشمرده‌اند که در ادامه به طور خلاصه شرح داده شده می‌شود. پارادایم آموزشی «مشارکت فعال دانشجویان» ریشه در فلسفه جان دیوئی^۳ (۱۸۹۷) دارد. مقوله فعالیت‌های دانشجویی به طور خاص از میانه دهه ۱۹۹۰ در تحقیقات گوناگون مورد توجه بوده است. اما آغاز توجه به آن، به یک دهه قبل‌تر و تحقیقات الکساندر آستین^۴ در ۱۹۸۴ با تمرکز بر درگیری‌های دانشجویی بوده است (آستین، ۱۹۸۴). این اصطلاح به تعامل میان زمان، تلاش و دیگر منابع مهم توسط دانشجویان و مؤسسات آموزش عالی اشاره دارد که به صورت هدفمند به دنبال بهینه‌سازی تجربه‌های دانشجویی و افزایش برون‌دادهای یادگیری و در نهایت توسعه عملکرد دانشجویان و نیز اعتباربخشی به آن مؤسسات است. پیدایش اصطلاح مشارکت فعال دانشجویی به طور خاص ریشه در تاریخ مطالعات پژوهشگران آمریکای شمالی و استرالیا دارد که در قالب پژوهش‌های ملی انجام شده است (کروز و کوتز^۵، ۲۰۰۸). برجسته‌ترین نویسندگان این حوزه جورج کوه^۶ و همیشه کوتز^۷ هستند که در سازمان‌هایی که این تحقیقات ملی را در سطح دانشگاه‌ها یا شرکت‌های خصوصی توسعه، اجرا و حمایت کرده‌اند، فعالیت داشته‌اند.

تایلر و پارسونز^۸ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان تقویت مشارکت فعال دانشجویی به بررسی ادبیات نظری این موضوع پرداختند. بررسی‌ها نشان داد که تعداد تحقیقات انجام شده در زمینه مشارکت فعال دانشجویی در حال افزایش است و از سوی دیگر به جای توجه به دانشجویانی که مشارکت فعال ندارند و یاد نمی‌گیرند، تمرکز بر دانشجویانی است که یادگیری و مشارکت فعال دارند. همچنین مطالعات انجام شده قبلی بیشتر بر دانشجویانی که ترک تحصیل می‌کردند و مجدداً به تحصیل باز می‌گشتند متمرکز بود، در حالی که امروزه بیشتر به نیازهای یادگیری دانشجو و چگونگی تطابق مؤسسه آموزشی با آنها پرداخته می‌شود.

1. Steele & Fullagar
2. Zepke
3. John Dewey
4. Astin
5. Krause & Coates
6. George Kuh
7. Hamish Coates
8. Taylor & Parsons

با توجه به بررسی پیشینه پژوهش در مطالعات مختلف، کاستی‌ها، نقاط ضعف و قوت‌هایی قابل مشاهده است. در نگاهی کلی با توجه به بررسی‌های مختلف می‌توان عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجویان را عوامل مدیریتی، ارتباطی، اجتماعی و مالی، شخصیتی و روانی و فرهنگی نام برد (بولز و ولان، ۲۰۱۷)؛ فروزنده و همکارانش، ۱۳۹۰؛ جهانیان، ۱۳۸۹). قابل ذکر است که دیگر عوامل اقتصادی، فیزیکی و سایر عوامل مشابه می‌توانند نقش مهمی در مشارکت فعال داشته باشند که در این پژوهش‌ها مورد توجه قرار نگرفته است.

جدول ۱. خلاصه تحقیقات انجام شده درباره موضوع مورد مطالعه

پژوهشگر	سال انجام پژوهش	یافته‌های پژوهش
بولز و ولان ^۱	۲۰۱۷	-عامل‌های آشنایی با مفاهیم و دانش، برنامه‌ریزی درست آموزشی، ارتباطات، اجتماعی شدن و همکاری، تعاملات، اعتبارات و درک استفاده درست و آسان، وضوح اهداف و رهیافت‌ها، مستقل و عامل بودن دانشجویان، کیفیت محتوا به عنوان عوامل تسهیل‌کننده و تأثیرگذار بر مشارکت فعال دانشجویان
بودی آستوتی و همکاران ^۲	۲۰۱۶	-ویژگی‌های دانشجوی و عوامل درونی، مؤثر بر مشارکت فعال دانشجوی و موفقیت آنان. -عوامل بیرونی، مؤثر بر درگیری دانشجویان و بر موفقیت آنان تأثیر نمی‌گذارد.
هاگ ^۳	۲۰۱۴	-تمایل به سکون یا اینرسی دانشگاهی و تمایل نداشتن به مشارکت و یادگیری را مهم‌ترین عامل عدم تطبیق کارکنان با فن‌آوری‌های جدید به ویژه فناوری اطلاعات
دونبار ^۴	۲۰۱۲	-وضعیت اجتماعی اقتصادی، توجه به نیازهای فرهنگی دانشجویان، عوامل فرهنگی مشابه به عنوان عوامل تسهیل‌کننده مشارکت فعال -عوامل مالی و مدیریتی از موانع مشارکت فعال دانشجویان
راسل و آر. اسلیتر ^۵	۲۰۱۱	در تحقیق خود الگوی مفهومی با چهار درون‌مایه: انگیزه و اختیار؛ مشارکت فعال معاملات؛ حمایت نهادی و شهروندی فعال ارائه داد. یافته‌ها نشان داد که عوامل شناسایی شده در سه درون‌مایه اول الگوی مفهومی نقش مهمی در مشارکت فعال دانشجویان در یادگیری دارند. ولی درون‌مایه شهروندی فعال، در پاسخ دانشجویان اهمیت کمتری داشته و جنبه‌ای از مشارکت فعال است که لازم است تحقیقات بیشتری درباره آنها انجام شود.
سپهوند و همکاران	۱۳۹۸	- نبود فضای رقابتی و نحوه ارزیابی عملکرد به صورت تساوی، محور پایه‌های بنیادین الگوی اینرسی در دانشگاه لرستان می‌باشد. -متغیرهای بنیادگرایی، عدم درک درست از تغییرات محیطی، انجماد فکری، عدم تمایل به یادگیری، ترس و روحیه محافظه‌کاری، استرس و اضطراب از ایجاد تغییر، قوانین و الزامات قانونی، دفاع روان‌شناختی به عنوان عوامل تأثیرگذار در اینرسی و سکون دانشجویان دانشگاه لرستان و موانع مشارکت آنان در فعالیت‌ها و یادگیری

1. Boles & Whelan
2. Budi Astuti et al.
3. Haag
4. Dunbar
5. Russell & Slater

یافته‌های پژوهش	سال انجام پژوهش	پژوهشگر
- بیشترین موانع از دیدگاه دانشجویان نداشتن مهارت کافی در انجام تحقیق، دانش ناکافی از روش‌شناسی تحقیق، آشنا نبودن به اصول آماری، عدم دسترسی به منابع کسب اطلاعات - تقویت‌کننده مشارکت دانشجویان و انجام پژوهش، ایجاد انگیزه از طرف مسئولان و اساتید، در دسترس قرار دادن نیروهای مشاور متخصص و پژوهشگر، جبران کمبود امکانات و تجهیزات و اصلاح شیوه‌های اداری	۱۳۹۶	دادی‌پور و همکاران
- عوامل فردی چون فایده‌گرایی، بیگانگی و رضایت از زندگی و عوامل اجتماعی چون تقابل ارزش‌ها، افول باورهای دینی و اعتماد اجتماعی می‌توانند تقویت‌کننده و موانع روحیه مشارکت‌جویی دانشجویان در دانشگاه باشند - اعتماد یکی از پیش‌شرط‌های مهم و اصلی مشارکت دانشجویان در فعالیت‌ها می‌باشد.	۱۳۹۱	بلوردی و بلوردی
- چهار عامل شخصیتی-روانی، ماهیتی، ارتباطی-زمانی و عامل مدیریتی را به عنوان عوامل مؤثر و تقویت‌کننده مشارکت دانشجویان دانشگاه ایلام	۱۳۹۰	فروزنده و همکاران
- تسهیل‌کننده مشارکت دانشجویان: عوامل فرهنگی، پژوهشی و آموزشی	۱۳۸۹	جهانیان
- موانع مشارکت: عدم آماده‌سازی دانشجویان برای پژوهش، نبود روحیه پژوهشگری و تحقیق، عدم دسترسی کافی به منابع اطلاعات، نبود فرهنگ مشارکت و روحیه علم‌گرایی، کمبود تعامل علمی دانشجویان با استادان و اهمیت ندادن به پژوهش در دانشگاه‌ها و نداشتن سواد رایانه‌ای و فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۳۸۳	زمانی و عظیمی
- موانع و محدودیت‌های مشارکت را در سه قلمرو اجرایی شامل (برنامه‌ریزی متمرکز، فقدان هماهنگی و ساختار، توزیع نامناسب)، موانع فرهنگی شامل (جهل، خودخواهی و خودمحوری، عدم کنجکاوی، فقدان همدلی، عدم اعتماد حس حقارت) و موانع ساختاری	۱۳۷۴	سپهری

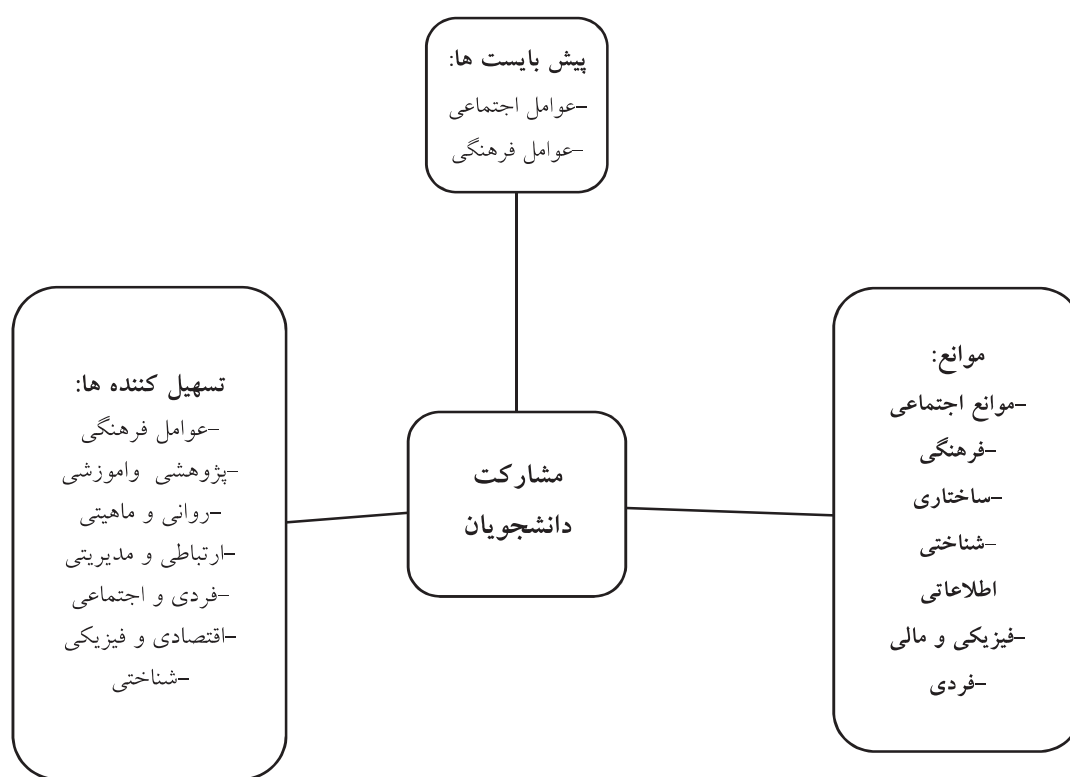
در مطالعات پژوهشگرانی چون بودی استوتی و همکاران (جدول ۱)، فقط به (عوامل درونی و بیرونی فردی) و یا در تحقیق هاگ فقط به (عوامل انگیزشی) پرداخته شده است و به سایر عواملی که در بالا بیان شده اشاره‌ای نشده است. بنابر این بررسی عمیق‌تر عوامل تأثیرگذار بر مشارکت فعال دانشجویان به خوبی احساس می‌شود. همچنین مطالعات نشان داد که موانع اجرایی (سپهری، ۱۳۷۴)، فرهنگی (سپهری، ۱۳۷۴)، ساختاری (سپهری، ۱۳۷۴)، شناختی (زمانی و عظیمی، ۱۳۸۳؛ هاگ، ۲۰۱۴)، مالی و مدیریتی (دونبار، ۲۰۱۲) (جدول ۱)، از مهم‌ترین موانع مشارکت در دانشگاه می‌باشند. این نکته قابل توجه است که در هر تحقیق فقط جنبه خاصی مورد مطالعه قرار گرفته و پژوهشی که به طور کامل موانع مشارکت را بررسی کرده باشد انجام نشده است و این خلأ مطالعاتی احساس می‌شود. در نهایت با مرور پیشینه موضوع در زمینه پیش‌بایست‌های مشارکت فعال مشخص شد که مطالعات چندانی به ویژه درباره دانشجویان کشاورزی انجام نشده است. از این رو هدف تحقیق حاضر شناسایی و تفسیر دقیق‌تر پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان کشاورزی است. از آنجا که تحقق هدف تربیت

نیروی انسانی متخصص و فعال، برای آینده هر جامعه‌ای امری خطیر است، پژوهش حاضر سعی دارد به شناسایی عوامل مؤثر، موانع و پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان کشاورزی بپردازد. با این هدف، سه پرسش مورد بررسی قرار گرفت:

۱- به نظر شما پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان کشاورزی در دانشگاه چیست؟

۲- چه تسهیل‌کننده‌هایی برای مشارکت فعال دانشجویان کشاورزی وجود دارد؟

۳- چه موانعی برای مشارکت فعال دانشجویان کشاورزی وجود دارد؟

شکل ۱. الگوی مفهومی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و به روش پدیدارشناسی انجام شده و ابزار گردآوری اطلاعات، مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته بوده است. با توجه به روش، پرسش‌های مصاحبه از قبل مشخص شد و از تمام پاسخ‌دهندگان، پرسش‌های مشابه پرسیده شد. سعی شد آزادی عمل پاسخ‌دهندگان در ارائه پاسخ فراهم شود. در راهنمای مصاحبه، جزئیات مصاحبه، شیوه بیان و ترتیب آنها ذکر نشد، بلکه در طی فرایند مصاحبه به تدریج آشکار شد.

در مصاحبه‌ها نیز مانند سایر ابزارهای گردآوری داده‌ها، کشف سازه‌ها، مفاهیم، مضامین و ویژگی‌های برجسته هر موضوع و پی بردن به الگوی علی یا رابطه‌ها در خصوص پژوهش مد نظر بود (کریمی و نصر، ۱۳۹۲). بر این اساس ابتدا فهرستی از متخصصان این حوزه، تهیه و با توجه به هدف‌های پژوهش، سه پرسش بازپاسخ، طراحی و برای آنها ارسال شد. به مشارکت‌کنندگان در پژوهش توضیح کافی داده شد که بر حسب تعهدات اخلاقی پژوهش، شواهد به دست آمده و متن مصاحبه‌ها صرفاً برای استنباط و تحلیل علمی و با هدف گسترش و تعمیق شناخت علمی و بهبود کیفیت در حیطه مطالعات تخصصی آموزش عالی کشاورزی در ایران استفاده می‌شود. با توجه به تمرکز پژوهش بر درک نظر دانشجویان، اساتید و مدیران درباره‌ی پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشجویی، نمونه‌گیری به روش هدفمند و با حداکثر تنوع انجام شد. به این منظور نمونه‌ای هدفمند با رعایت تنوع در گرایش کشاورزی، مقطع تحصیلی، جنس، بومی و غیربومی بودن، اقامت یا عدم اقامت در خوابگاه و سایر مشخصات مربوط به قشریندی اجتماعی، سبک زندگی و میزان گرایش مذهبی و مانند آن برای انجام مصاحبه هدف‌گیری شد و تا اشباع داده‌ها یعنی زمانی که تمام منابع اطلاعاتی، اطلاعات مشابهی را در اختیار گذاشتند با ۳۸ نفر (۲۲ نفر دانشجو، ۱۰ نفر استاد و ۶ نفر مدیر) مصاحبه عمیق صورت گرفت.

جدول ۲. مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

گروه آموزشی	دانشگاه	جنسیت		شرکت کننده	گروه آموزشی	دانشگاه	جنسیت		شرکت کننده
		زن	مرد				زن	مرد	
اصلاح نباتات	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۲۰	اصلاح نباتات	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران		*	۱
اصلاح نباتات	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران		*	۲۱	زراعت	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۲
ترویج و آموزش کشاورزی	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران		*	۲۲	مکانیزاسیون کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز		*	۳
اصلاح نباتات	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز		*	۲۳	زراعت	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران	*		۴
علوم دام	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس	*		۲۴	مکانیزاسیون کشاورزی	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران	*		۵

گروه آموزشی	دانشگاه	جنسیت		شرکت کننده	گروه آموزشی	دانشگاه	جنسیت		شرکت کننده
		زن	مرد				زن	مرد	
ترویج و آموزش کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۲۷	مهندسی آب	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۸
زراعت	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران		*	۲۸	مهندسی آب	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس		*	۹
مکانیزاسیون کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس		*	۲۹	مهندسی آب	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	*		۱۰
ترویج و آموزش کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز		*	۳۰	علوم دام	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس	*		۱۱
علوم دام	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران	*		۳۱	ترویج و آموزش کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۱۲
مهندسی آب	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس		*	۳۲	زراعت	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گنبد کاووس		*	۱۳
علوم دام	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۳۳	مکانیزاسیون کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۱۴
مهندسی آب	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۳۴	علوم دام	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران	*		۱۵
مکانیزاسیون کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۳۵	مکانیزاسیون کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۱۶
ترویج و آموزش کشاورزی	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۳۶	علوم دام	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۱۷
ترویج و آموزش کشاورزی	دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران		*	۳۷	زراعت	علوم کشاورزی و منابع طبیعی اهواز	*		۱۸
زراعت	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	*		۳۸	علوم دام	علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان		*	۱۹

با رضایت شرکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها ضبط و سپس پیاده شد تا در مرحله بعد تحلیل شود. برای جلوگیری از بروز مشکلات احتمالی در فرایند پیاده سازی مصاحبه‌ها نکات مبهم نیز یادداشت و از مصاحبه‌شوندگان درخواست شد تا در صورت امکان توضیحات بیشتر و شفاف‌تری ارائه دهند. با توجه به ماهیت مصاحبه، تلاش شد تا مشارکت‌کنندگان خود هدایت بحث را به عهده داشته باشند و پژوهشگر از جهت دادن به گفته‌های آنها پرهیز کند. برای رعایت آسایش شرکت‌کنندگان، مصاحبه‌ها به صورت حضوری یا برخط انجام شد و مدت زمان مصاحبه‌ها از چهل تا شصت دقیقه متغیر بود. تحلیل و تفسیر متن مصاحبه‌ها بر اساس راهبرد هفت مرحله‌ای کلایزی (خواندن دقیق همه توصیف‌ها و نظرات مهم شرکت‌کنندگان، استخراج عبارات مهم و مرتبط با پدیده مورد نظر، مفهوم‌بخشی به جملات مهم استخراج شده، مرتب‌سازی توصیف‌های شرکت‌کنندگان و مفاهیم مشترک در خوشه‌بندی‌های خاص، تبدیل نظرات استنتاج شده به توصیفات جامع و کامل، تبدیل توصیفات کامل پدیده به توصیفی واقعی و مختصر، مراجعه به شرکت‌کنندگان برای تبیین ایده‌های به دست آمده و اعتباربخشی نهایی یافته‌ها) صورت پذیرفت. یکی از مهم‌ترین اقدامات برای تعیین روایی یافته‌ها و قوت بخشیدن به مطالعات کیفی «بازگرداندن یافته‌ها به اعضای نمونه» است. با این هدف و برای تضمین اعتبار نتایج، بخش‌هایی از طبقات و گزاره‌های استخراج شده به ده نفر از شرکت‌کنندگان (۲ نفر مدیر، ۴ نفر استاد و ۴ نفر دانشجو) ارائه شد و از آنها سؤال شد که یافته‌ها تا چه اندازه با نظرات‌شان مطابقت دارد؟ پس از اظهار نظر افراد مورد اشاره و تأیید صحت طبقات و مضامین، برخی تغییرات لازم ارائه شد و در نهایت سعی شد مقوله‌های کلی (فرامضمون‌ها) به عنوان محورهای اصلی استخراج شوند. بر اساس اصول و چهارچوب عملی این پژوهش در حد امکان، به آشکار کردن پیام‌های نهفته در متن نوشتاری مصاحبه اقدام شد و با مرور ادبیات پژوهش، درباره اینکه چه موضوعات و مفاهیمی باید برای رمزگذاری انتخاب شوند، تصمیم‌گیری و مفاهیم مرتبط با آنها از داده‌های حاصل از مصاحبه استخراج شد.

یافته‌ها

پژوهش شامل سه سؤال اصلی بود: اول اینکه «به نظر شما پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه چیست؟»، دوم «چه تسهیل‌کننده‌هایی برای مشارکت فعال دانشجویان وجود دارد؟» و سوم «چه موانعی برای مشارکت فعال دانشجویان وجود دارد؟». در پاسخ به این سؤال‌ها در مرحله نخست، پس از پیاده‌سازی مطلب‌های گردآوری شده در مصاحبه، کدهای اولیه داده‌ها نوشته شد. از این کدهای اولیه ۶۲ گزاره مفهومی مربوط به پیش‌بایست‌های مشارکت فعال، ۶۳ گزاره مفهومی مربوط به تسهیل‌کننده‌ها و ۵۷ گزاره مفهومی مربوط به موانع یا بازدارنده‌های مشارکت فعال استخراج شد. پس از خوشه‌بندی کدهای اولیه و حذف موارد تکراری، دوباره متن مصاحبه‌ها بازبینی و با مضمون‌های استخراج شده مطابقت داده

شد. در پایان این مرحله به نظر رسید که این مفهوم‌های کلیدی، سؤال‌ها در سوپگان مختلف پوشش داده و نیازی به مراجعه بعدی به نمونه‌های مورد بررسی وجود نداشت. به بیان دیگر، اعتبار درونی داده‌ها در این مرحله تأیید شد. در مرحله بعد، گزاره‌های مفهومی در قالب شش فرامضمون مربوط به پیش‌بایست‌های مشارکت فعال، شش فرامضمون مربوط به تسهیل‌کننده‌ها و پنج فرامضمون مربوط به موانع مشارکت فعال طبقه‌بندی شد (جدول‌های ۳ تا ۵).

جدول ۳. گزاره‌های مفهومی و مضمون‌های به دست آمده از داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها (پیش‌بایست‌های

مشارکت فعال)

گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون	روایت مشارکت‌کنندگان
پیش‌بینی آموزش مهارت‌های مشارکت، در برنامه‌های آموزشی	اهداف و برنامه‌ریزی صحیح	خط‌مشی‌گذاری دانشجو محور	نظام خط‌مشی‌گذاری شامل سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری، تدوین مقررات و فعالیت‌های اجرایی، نظارتی و نیز ساختار و الزامات که در تدوین آن دانشجو در کنار مسئولان حضور داشته باشد.	استادی گفت: «از لازمه‌های مشارکت فعال ایجاد هدف است» دانشجویی گفت: «بهتر است از من دانشجو در برنامه‌ریزی جهت زمان کلاس‌ها، تاریخ و نحوه برگزاری امتحانات و ارزیابی‌ها و سایر امور استفاده شود.»
تدوین اهداف با محوریت مشارکت فعال دانشجو				
تاکید آموزش‌گران بر یادگیری به روش مشارکتی، به جای تمرکز بر حجم مطالب				
کاهش ظرفیت پذیرش دانشگاه‌های کشاورزی (توجه به کیفیت به جای کمیت‌گرایی)				
مهیا کردن شرایط توسط آموزش‌گر و دانشگاه برای پژوهش فردی و گروهی دانشجویان				
تخصیص زمان و تخصص برای پرورش حس شایستگی و صلاحیت در دانشجویان				
توجه به ویژگی‌های علمی، مهارتی و شخصیتی اساتید هنگام انتخاب درس‌ها برای تدریس	عاملیت دانشجو در تصمیمات	حضور نماینده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از هر گرایش در جلسات تصمیم‌گیری آموزشی	مشارکت دانشجو در برگزاری جلسات نقد و بررسی آئین نامه‌های آموزشی	دریافت نظر دانشجویان در برنامه‌ریزی، زمان‌بندی کلاس‌ها و امتحانات
ارائه محتوای آموزشی متناسب با نیازهای دانشجویان				

گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون	روایت مشارکت‌کنندگان
ایجاد مراکز رشد علم و فناوری (ایجاد مراکز حمایتی با هدف توسعه علمی و رونق بازار تحقیق و توسعه و پرورش کسب و کار)	امکانات کمک‌آموزشی	امکانات فیزیکی	دانشگاه‌ها و فضای کالبدی آنها سرمایه‌های ملی هستند که همواره توسط افراد و گروه‌ها استفاده می‌شود لذا در نظر گرفتن استانداردهای فضایی لازم در جهت کمک به طراحی فضاهای مورد نیاز دانشگاهی می‌تواند کمک فراوانی در امر آموزش و رفاه حال استفاده‌کنندگان از فضا به ویژه دانشجویان داشته باشد. بدیهی است با رعایت ضوابط و استانداردها امکان ارائه خدمات آموزشی به نحو مطلوب‌تر انجام شده و در نتیجه تأثیر مثبت آن در ارتقاء علمی جامعه پدیدار خواهد شد.	مدیری گفت: «عوامل بسیاری وجود دارند که در کنار تحصیل می‌توانند عاملی جهت افزایش بازدهی در یادگیری شوند. در راستای نیل به این هدف دانشگاه باید سعی در مهیاسازی شرایطی داشته باشد که طی آن دانشجویان با بهره‌گیری از اکثر امکانات تفریحی و رفاهی اوقات خوشی را سپری کنند و انگیزه برای فعالیت داشته باشند» دانشجو: «امکانات رفاهی خوب در سایه ارائه خدمات آموزشی مطلوب می‌تواند علت مشارکت فعال دانشجویان در فعالیت‌های دانشگاهی باشد»
وجود واحدهای حمایتی از امور فکری و خلاقیت				
ایجاد بستر مشارکت با فراهم آوردن امکانات کارهای عملی و گروهی				
حفظ کمیت و پراکندگی مراکز آموزشی در دانشگاه				
وجود تشکلهای متنوع و یا امکان تشکیل گروه‌های دانشجویی				
ایجاد مراکز مشاوره و آموزش	امکانات رفاهی			
تأمین امکانات رفاهی مثل خوابگاه، کتابخانه، ویگانه و موارد مشابه برای کاهش دغدغه‌های دانشجویان				
فعال بودن واحد نظارت و ارزیابی عملکرد و ارائه خدمات پشتیبانی	سیاست‌های حمایتی	نظارت و مدیریت کارآمد	همه دانشجویان باید در کنار مدیران و مسئولان دانشگاهی در نظارت و امور مدیریتی مشارکت داشته باشند. اعضایی که فواید و اهداف نظارت را می‌دانند و به منافع خود، دستگاه، گروه و صنف و جامعه خود را در آن باور دارند، مشارکت‌شان، نظارت و کنترل عملکرد افراد را کم هزینه و کارآمدتر خواهد کرد که این موضوع در باب دانشجویان نیز صدق می‌کند. همه دانشجویان باید باور داشته باشند و بپذیرند که در توسعه دانشگاه خود و در نهایت کشورشان سهیم و مؤثرند و مشارکت دارند.	استادی گفت: «فرهنگ کارآمد نظارت در یک محیط انگیزش ایجاد می‌کند؛ یعنی شرایطی فراهم می‌کند که افراد از انجام و رعایت قوانین و مقررات لذت می‌برند، پس باید با آموزش، تبلیغ، ترویج و عمل به آن، این فرهنگ را در دانشگاه برای دانشجویان ایجاد کنیم» مدیری گفت: «بهتر است در زمان ورود دانشجویان به دانشگاه فعالیت‌ها تعریف شده باشد و به صورت واضح و آشکار مسئولیت‌ها مشخص شود»
قابلیت‌های رهبری و مدیریت کارآمد و مؤثر				
قابلیت‌های داخلی سازمان برای ترغیب دانشجویان به مشارکت				
جذب اعضای علمی و تخصصی متناسب با تعداد دانشجویان				
معرفی مدرسانی با روش تدریس فعال و در نظر گرفتن پاداش و تشویق برای آنها.				
توجه مدیران به ارتقاء دانش، نگرش و مهارت‌های گروهی و مشارکتی دانشجویان				
تمرکز بر مشارکت فعال دانشجویان در راهبردهای دانشگاه				
تعریف سازوکار تشویقی نظام‌مند و منعطف پرداختی‌ها مبتنی بر شایستگی‌ها				
وجود استانداردها و الگوهای مطلوب تخصصی				
تدوین مقررات حمایتی و تسهیل‌گر برای مشارکت دانشجویان				
شفاف‌سازی فعالیت‌ها توسط دانشگاه				
ملزم کردن آموزش‌گران به استفاده از روش‌های نوآورانه در آموزش				
تعیین الزام برای برگزاری جلسه‌های مناظره کلاسی و دوره‌های عملی و کارآموزی				
فراهم کردن فعالیت‌هایی که نیازمند تشکیل گروه‌های کوچک در کلاس‌ها می‌باشد.				

روایت مشارکت‌کنندگان	تعریف فرامضمون	فرامضمون‌ها	مضمون‌ها	گزاره‌های مفهومی			
<p>استادی گفت: «تنها راه، تقویت حس مسئولیت و ایجاد هدف است».</p> <p>نظر مدیر: « دانشجویان برای مشارکت باید روحیه مشارکت‌جویی داشته باشند و حس وابستگی به دانشگاه محل تحصیل خود داشته باشند تا بتوانند در فعالیت‌های دانشگاه همکاری داشته باشند»</p>	<p>منظور خصوصیات رفتاری دانشجویان شامل بیان، تلاش، دقت، استمرار، مشارکت، انعطاف‌پذیری، حضور و درگیری در فعالیت و خصوصیات و ویژگی‌های هیجانی مانند علاقه، لذت یا احساس تعلق به فعالیت‌ها</p>	ویژگی‌های فردی	ویژگی‌های رفتاری	انگیزه‌های درونی مثل پشتکار، تعهد و موارد مشابه			
				احساس مسئولیت دانشجویان			
				انعطاف‌پذیری و تغییرپذیری دانشجویان			
				خوش اخلاقی آموزش‌گران			
				توجه آموزش‌گر به نحوه یادگیری و مطالعه فراگیران و اصلاح به هنگام آن			
			ویژگی‌های هیجانی	هدم‌نم بودن دانشجو/استاد			
				داشتن روحیه مشارکت‌جویی			
				اشتیاق به خدمت به خود و جامعه			
				داشتن علاقه و انگیزه برای تدریس و یادگیری			
				حس تعلق به دانشگاه			
علاقه به حضور در جمع							
<p>دانشجویی گفت: «نظام تشویق در دانشگاه برقرار شود و امتیازات مادی و معنوی هر چند اندک به دانشجویان داده شود و همچنین ارتباط دوستانه و برخورد نیک، بین دانشجویان و مسئولان و اساتید دانشگاه برقرار شود»</p> <p>دانشجویی گفت: «من آمدم دانشگاه یکی اینکه استاد رو ببینم و اینکه دیالوگ خیلی زیادی داشته باشم با کسانی که شبیه به خودم فکر می‌کنند و تصور من ارتباطات گسترده بین دانشجویان و تشکیل گروه‌های دانشجویی برای پیشبرد کارهای درسی‌مان بود»</p>	<p>با در نظر گرفتن سطح سرمایه‌گذاری عمومی در آموزش عالی در نظام‌های آموزشی انتظار می‌رود تا دانشگاه‌ها تعهد روشنی به فرهنگ شهروندی را از خود نشان دهند. این امر شامل ترغیب و آشناسازی دانشجویان به درک اهمیت شهروندی فعال در برنامه‌ریزی‌های آموزشی است. برنامه‌های آموزشی در آموزش عالی باید بر مبنای این فرض باشد که دانشجویان به شهروندانی نقاد، متفکر و اهل مشورت تبدیل شوند و بتوانند فهم و مشارکت سازنده‌ای در جامعه داشته باشند.</p>	شهروندی فعال	تعاملات سازنده	وجود روابط سازنده بین دانشجویان و مدیران، اعضای هیأت علمی و کارکنان دانشگاه			
				تعامل و ارتباط دانشجویان با یکدیگر			
				هم‌فکری و ارائه نظرات در کلاس			
				تعامل و روابط دانشجویان و اساتید به صورت کلامی و غیر کلامی در فعالیت‌های تدریس و یادگیری			
				احترام به قوانین و افراد			
			تقویت مهارت‌های اجتماعی	آموزش و تأکید بر احترام متقابل			
				تشویق دانشجویان به همکاری			
				ویژگی‌های شخصیتی دانشجو مانند روابط اجتماعی و روابط عمومی در سطح مطلوب			
				<p>فرهنگ‌سازی از دو جهت برای جامعه و مسئولان اهمیت دارد و به عنوان مسئولیت و وظیفه‌ای مهم در حوزه جامعه‌پذیری خود را نشان می‌دهد. از جهتی فقدان فرهنگ استفاده از چیزی نیاز به فرهنگ‌سازی را توجیه می‌کند و از سوی دیگر وجود فرهنگی نامناسب، فرهنگ‌سازی مناسب را می‌طلبد.</p> <p>فرهنگ‌سازی به این معناست که موضوعات و عناصر فرهنگی که در جامعه نسبت به آنها توجه کمتری شده است را برای افراد دوباره یادآوری کنیم؛ چرا که فرهنگ، مفهومی است که از راه اجتماعی شدن به افراد آموزش و انتقال داده می‌شود. بنابر این به دلایل ذکر شده باید در دانشگاه نیز فرهنگ مشارکت برای دانشجویان فرهنگ‌سازی شود.</p>	فرهنگ‌سازی	زمینه‌سازی فرهنگ گروهی	فرهنگ‌سازی مناسب پدیده مشارکت در بین دانشجویان
							خلایقیت و نوآوری فرهنگی دانشگاه
برنامه‌ریزی منسجم فرهنگی همراه با آرشو تجارت‌کاری							
تبلیغات جذاب برای جلب مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های جانبی دانشگاه							
ارتقای فرهنگ سازمانی (ارتقای ارزش‌ها، باورها و مفروضات به اشتراک گذاشته شده بین دانشجویان، اساتدان، مدیران و کارکنان در دانشگاه)							
نظارت اجتماعی	تشکیل انجمن‌های دانشگاهی مختص دانشجویان غیر بومی در جهت کمک به سازگاری فرهنگی						
	آموزش و انتقال فرهنگ به دانشجویان						
	نظارت بر عملکرد اجتماعی همه دانشجویان						
	توجه برابر به خرده فرهنگ‌ها و ارزش‌های دانشجویان						

جدول ۴. گزاره‌های مفهومی و مضمون‌های به دست آمده از داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها (تسهیل‌کننده‌های مشارکت فعال)

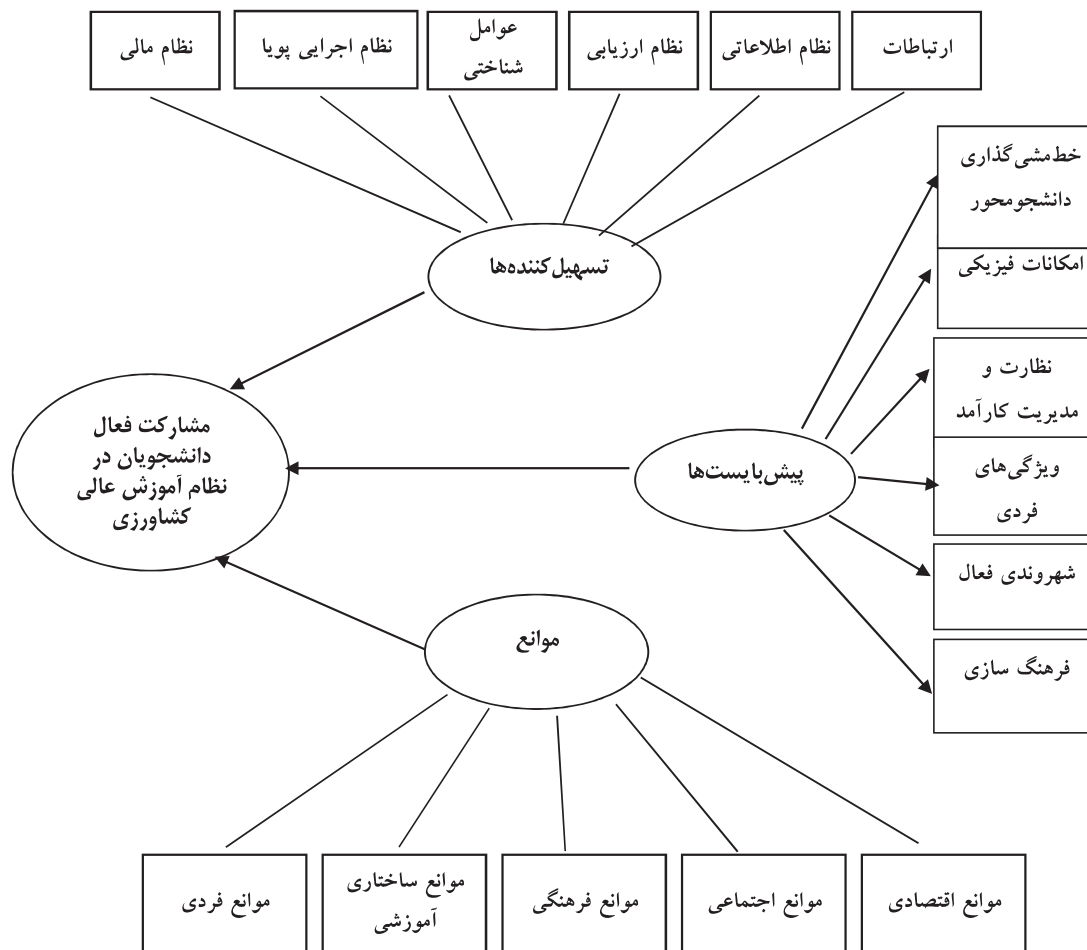
گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون‌ها	روایت مشارکت‌کنندگان
حمایت مالی از فعالیت‌های فوق برنامه دانشجویان	بودجه و سرمایه‌گذاری	نظام مالی	حمایت مالی از ایجاد و رشد مراکز آموزشی و امکانات مختلف در دانشگاه می‌تواند سبب رشد زایشی در امور شود. تخصیص کافی بودجه‌های تحقیقاتی عاملی است که سبب افزایش فعالیت‌های پژوهشی هدفمند و متعاقب آن توسعه فناوری می‌شود که به این امر در دانشگاه‌ها باید توجه شود. فقدان منابع مالی و اطلاعات کافی سبب افت شدید فعالیت‌های دانشجویان می‌شود.	دانشجویی گفت: «امکانات و ابزار لازم فعالیت‌ها به صورت رایگان در اختیار دانشجویان قرار گیرد»
اختصاص بودجه کافی به فعالیت‌های دانشجویی				
تنوع منابع مالی				
تخصیص بودجه‌های تحقیقاتی و آموزشی				
حمایت از مراحل رشد و ترقی دانشجویان				
وجود مشوق‌های مالی برای آموزش‌گران فعال در جلب مشارکت دانشجو				
پرداختی مناسب کار دانشجویی	پشتیبانی مالی	نظام مالی	حمایت مالی از ایجاد و رشد مراکز آموزشی و امکانات مختلف در دانشگاه می‌تواند سبب رشد زایشی در امور شود. تخصیص کافی بودجه‌های تحقیقاتی عاملی است که سبب افزایش فعالیت‌های پژوهشی هدفمند و متعاقب آن توسعه فناوری می‌شود که به این امر در دانشگاه‌ها باید توجه شود. فقدان منابع مالی و اطلاعات کافی سبب افت شدید فعالیت‌های دانشجویان می‌شود.	دانشجویی گفت: «امکانات و ابزار لازم فعالیت‌ها به صورت رایگان در اختیار دانشجویان قرار گیرد»
تسهیلات و امکانات برای تأمین اهداف حامیان مالی دانشگاه				
تشکیل شورای فعال دانشجویی				
تشکیل کمیته‌های دانشجویی				
حمایت صحیح از طرح‌های خلاقانه و اختصاص بخشی از نمرات برای فعالیت‌های خلاقانه دانشجویی				
دعوت به همکاری در برگزاری نمایشگاه‌های هنری مختلف در دانشگاه				
برگزاری اردوهای مختلف علمی، ورزشی، فرهنگی و تفریحی	حمایت نهادی	نظام اجرایی پویا	پویایی نظام راهکاری کلی در درک و حل مسائل است. افراد می‌توانند این راهکار را فرا گیرند و در حل مسائل زندگی خود استفاده کنند. بنابر این مخاطبان می‌توانند به گونه‌ای فعال محیط خود را ببینند، مسائل جدید را کشف کنند، به روش علمی به این مسائل رسیدگی کنند. کاربرد روش‌شناسی پویایی نظام در آموزش عالی و دانشگاه‌ها نیز استفاده شده است و به عنوان نظام اجتماعی باز روش‌های مشارکتی در آن مد نظر است که برای پیاده‌سازی روش‌های مشارکتی ایجاد بسترهای مناسب ضروری است.	دانشجویی گفت: «من فکر می‌کنم می‌توانم کار با ارزشی برای دانشگاهم انجام دهم» استادای گفت: «به نظر من عضو شدن و همکاری با گروه‌ها و سازمان‌های مردمی مانند هلال‌احمر و سازمان‌های مشابه نتایج مفیدی برای جامعه دارد»
تشکیل گروه‌ها و کانون‌های دانشجویی				
فعالیت گروه‌های آموزشی و دانشکده‌های کشاورزی در شبکه‌ها و انجمن‌های علمی بین‌المللی				
استفاده از افراد با تجربیات موفق در کلاس‌ها یا سمینارها				
استفاده از راهبرد یادگیری جمعی با درگیر ساختن دانشجویان در فعالیت‌های مختلف گروهی				
استفاده از روش‌های تدریس فعال و مبتنی بر مشارکت دانشجو در فرآیند تدریس				
بهبود شرایط برای کسب تجربه‌های دانشجویی	آموزش مشارکتی پویا	نظام اجرایی پویا	پویایی نظام راهکاری کلی در درک و حل مسائل است. افراد می‌توانند این راهکار را فرا گیرند و در حل مسائل زندگی خود استفاده کنند. بنابر این مخاطبان می‌توانند به گونه‌ای فعال محیط خود را ببینند، مسائل جدید را کشف کنند، به روش علمی به این مسائل رسیدگی کنند. کاربرد روش‌شناسی پویایی نظام در آموزش عالی و دانشگاه‌ها نیز استفاده شده است و به عنوان نظام اجتماعی باز روش‌های مشارکتی در آن مد نظر است که برای پیاده‌سازی روش‌های مشارکتی ایجاد بسترهای مناسب ضروری است.	دانشجویی گفت: «من فکر می‌کنم می‌توانم کار با ارزشی برای دانشگاهم انجام دهم» استادای گفت: «به نظر من عضو شدن و همکاری با گروه‌ها و سازمان‌های مردمی مانند هلال‌احمر و سازمان‌های مشابه نتایج مفیدی برای جامعه دارد»
استفاده از افراد با تجربیات موفق در کلاس‌ها یا سمینارها				
استفاده از راهبرد یادگیری جمعی با درگیر ساختن دانشجویان در فعالیت‌های مختلف گروهی				
استفاده از روش‌های تدریس فعال و مبتنی بر مشارکت دانشجو در فرآیند تدریس				
بهبود شرایط برای کسب تجربه‌های دانشجویی				
همکاری خانواده‌ها با دانشگاه در تقویت آگاهی فرزندان در درس‌های عملی و گروهی				
رضایت از زندگی و خانواده	ترغیب دانشجویان	عوامل شناختی	عوامل درون فردی با ابعاد انگیزه رابطه دارند و به عنوان میانجی‌های روانی عمل می‌کنند و احتمالاً بر بی‌انگیزگی، انگیزه درونی و انگیزه بیرونی اثر می‌گذارند و از این راه با میزان مشارکت فرد نیز در ارتباط هستند. هر چه سطح آگاهی و نگرش و انگیزه درونی و بیرونی فرد بیشتر باشد مشارکت او بیشتر است و هر چه سطح بی‌انگیزگی فرد بیشتر باشد میزان مشارکت کمتر خواهد بود.	استادای گفت: «استاد درس شرایط کلاس را برای مشارکت دانشجویان فراهم آورد و از این راه دانشجویان را به مشارکت ترغیب کنند» دانشجویی گفت: «من برای اینکه بتوانم در امور غیر تحصیلی مشارکت داشته باشم باید بتوانم حرفم را بدون حاشیه بیان کنم و ترسی از گفتن حرفم نداشته باشم»
تقویت روحیه نقادی دانشجویان توسط اساتید				
ترغیب دانشجویان به انجام کارهای گروهی توسط اساتید				
روحیه انگیزشی بالا در آموزش‌گر				
تلاش استاد برای افزایش علاقه و انگیزه در دانشجویان				
تشویق به مشارکت از طرف گروه آموزشی				
نگاه توسعه محور و تعهد آمیز دانشگاه نسبت به نهادهای دانشجویی در ایجاد انگیزه	ایجاد انگیزه	عوامل شناختی	عوامل درون فردی با ابعاد انگیزه رابطه دارند و به عنوان میانجی‌های روانی عمل می‌کنند و احتمالاً بر بی‌انگیزگی، انگیزه درونی و انگیزه بیرونی اثر می‌گذارند و از این راه با میزان مشارکت فرد نیز در ارتباط هستند. هر چه سطح آگاهی و نگرش و انگیزه درونی و بیرونی فرد بیشتر باشد مشارکت او بیشتر است و هر چه سطح بی‌انگیزگی فرد بیشتر باشد میزان مشارکت کمتر خواهد بود.	استادای گفت: «استاد درس شرایط کلاس را برای مشارکت دانشجویان فراهم آورد و از این راه دانشجویان را به مشارکت ترغیب کنند» دانشجویی گفت: «من برای اینکه بتوانم در امور غیر تحصیلی مشارکت داشته باشم باید بتوانم حرفم را بدون حاشیه بیان کنم و ترسی از گفتن حرفم نداشته باشم»
وجود آزادی بیان				
توجه به علاقه‌های دانشجویان در فعالیت‌های درسی/فوق برنامه				
کشف و پرورش استعدادها و مختلف دانشجویان توسط آموزش‌گران				
افزایش زمان بودن با دانشجویان به صورت رو در رو توسط آموزش‌گر				
برقراری نظام تشویق و دادن امتیازات مادی و معنوی هر چند اندک به دانشجویان فعال در عرصه‌های مختلف				

گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون‌ها	روایت مشارکت‌کنندگان					
تخصیص محتوای منطقی و متناسب برای آزمون‌های ارزیابی نیازسنجی و ظرفیت‌سازی متناسب با علاقه‌های دانشجو ارزشیابی صحیح دانشجویان تصمیم‌گیری برای دانشجویان بر اساس نتایج ارزشیابی صورت گرفته چهار چوبی شفاف برای ارزیابی دانشجویان و عدم تبعیض غیر درسی هنگام نمره‌دهی دادن فرصت ارزیابی محتوای آموزشی به دانشجویان سال آخر یا تحصیلات تکمیلی ارزشیابی رسمی و منظم از عملکرد و روش تدریس اساتید با نظرسنجی از دانشجویان	ارزیابی عادلانه	نظام ارزیابی	واحد‌های نظارت و ارزیابی با رصد کردن حذف خطاها و افزایش کیفیت فعالیت‌ها می‌توانند نرخ فعالیت‌ها را افزایش داده و جهت‌دهی کنند تا فرصت‌ها رصد شده و موفقیت آنها تضمین شود. از طرفی وجود نظام کارآمد نظارت، سلامت سازمانی را تضمین و شفافیت و پاسخگویی لازمه را ارتقا می‌بخشد. برای دستیابی به این مهم فهم مشترک بین دانشجویان، مدیران و واحد ارزیابی ضروری است زیرا چهارچوبی دقیق سبب انعکاس صحیح نتایج ارزیابی می‌شود.	مدیری گفت: «دانشجویان ما برای اینکه حضور فعال داشته باشند باید نتیجه کارهای قبیل خود را حتماً ببینند که این مهم فقط با دادن فرصت ارزیابی به آنها میسر می‌شود»					
ارزیابی دقیق براساس اهداف برنامه درسی ارزیابی از فعالیت‌های قبلی و در دست اجرا هدف‌گذاری مناسب برای فعالیت‌های دانشجویی براساس ارزیابی‌های پیشین تشویق دانشجو با تعیین و دستیابی به اهداف تقدیر از دانشجویان موفق، پر تلاش و فعال در زمینه‌های مختلف	ارزیابی هدفمند				دانشجویی گفت: «من وقتی دوست صمیمی خود را دیدم که برای موفقیت و تلاشش مورد تقدیر مدیران دانشگاه قرار گرفت تصمیم گرفتم که همراه او در ارگان‌های مختلف همکاری کنم»				
زیرساخت‌ها و سخت افزارهای مناسب فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات استفاده از نرم افزارهای مدیریت اطلاعات طراحی و تغییر محیط آموزشی براساس اطلاعات جدید و فن‌آوری نوین اطلاع‌رسانی شفاف و ارائه مشوق‌های مناسب از سوی دانشگاه	خلایقت آموزشی				نظام اطلاعاتی	اطلاعات باید در تمامی سطوح دانشگاه به صورت جامع با سازکارهای نرم افزاری و سخت افزاری مناسب در جریان باشد. زیرساخت‌های فن‌آورانه دانشگاه در پیاده‌سازی نظام‌ها نقش تعیین‌کننده دارد. همچنین وجود سامانه‌ی منابع اطلاعاتی در استفاده بهینه از زمان، امکانات موجود و کشف فرصت‌ها مؤثر است. همچنین بدون اطلاعات کافی دانشگاهیان قادر نخواهند بود فن‌آوری مورد نیاز را خلق کنند و هوشیاری خود را نشان دهند.	استادی گفت: «لازم است دانشجویان از نیازهای جامعه اطلاع داشته باشند تا در تعامل با جامعه به طرف مشارکت تشویق شوند. متأسفانه بیشترین دانشجویان از قشر شهری هستند. تفاوت دانشجویانی که دارای فعالیت قبلی کشاورزی هستند با بقیه دانشجویان کاملاً چشمگیر است»		
توجه به مسائل روز جهان در گروه آموزشی به روز بودن اطلاعات تخصصی آموزش‌گر در مورد روش‌های مشارکتی به روز نگه داشتن محتوا/ برنامه درسی توسط اساتید اطلاعات عمومی استاد برای اظهار نظر در خصوص مسائل غیردرسی مورد سؤال دانشجو قرار دادن اطلاعات مربوط به درس‌ها به صورت شفاف و دائمی در اختیار دانشجویان	به‌روز رسانی اطلاعات							دانشجویی گفت: «من در خوابگاه به عین دیدم که به تنهایی و با گوشه‌گیری و انزوا از عهده تکالیف خود برنمیام و چه بسا که بچه‌ها چه راحت چند نمری تکالیف‌شان را انجام می‌دهند پس تصمیم گرفتم در جمع آنها بروم و با آنها مشارکت و همکاری کنم و به نتیجه دلخواهم دست یابم»	
ارتباط دانشگاه‌ها با یکدیگر مشورت دانشجویان با هم و یاری یکدیگر تعامل گروه‌های همسالان در حل مسائل و انجام فعالیت‌ها تعامل درست بین اساتید و دانشجویان افزایش اتحاد و همدلی بین دانشجویان هویت اجتماعی دانشجو (یعنی تعاملات بر اساس قومیت و طبقه اجتماعی) استفاده از موقعیت‌های اجتماعی و دسترسی به منابع و فرصت‌ها فرایندهای تعاملی مانند پشتیبانی آموزشی و عاطفی استاد احترام دانشجویان به قوانین و افراد شفاف‌سازی نوع انتظارات استاد از دانشجو و تعیین روابط افزایش ارتباط دوستانه و برخورد مناسب مسئولان و اساتید با دانشجویان رعایت تعادل و برابری در برقراری ارتباط با تک تک دانشجویان توسط اساتید امکان برقراری ارتباط با آموزش‌گر به شیوه‌های مختلف مانند مراجعه حضوری و غیرحضوری	اشتراک تجارب ارتباط دوطرفه استاد-دانشجو							افراد با برقراری روابط با یکدیگر و می‌توانند با یکدیگر همکاری کنند تا به انجام اموری بپردازند که یا به تنهایی قادر به اجرای آن نیستند و یا اجرای آن با دشواری‌های زیادی همراه است. مشارکت همگانی دانشجویان در امور اجتماعی و تصمیم‌گیری‌ها با درگیر ساختن همگان در امور دانشگاه خویش، در آنها احساس مسئولیت و تعلق به دانشگاه را تقویت و نوعی وحدت و همبستگی اجتماعی را جایگزین تفرقه می‌کند.	استادی گفت: «برای اینکه دانشجویان ما بتوانند با هم همکاری و مشارکت داشته باشند باید خود را از همدیگر بدانند و دانشجویان از فرهنگ‌های مختلف با هم همدل و همراه شوند»

جدول ۵. گزاره‌های مفهومی و مضمون‌های بدست آمده از داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها (موانع مشارکت فعال)

گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون‌ها	روایت مشارکت‌کنندگان				
استرس دانشجو در اثر فرار گرفتن در معرض عوامل استرس زا	عوامل شخصیتی - روانی	موانع فردی	موانع فردی به صفات و خصوصیات بازدارنده روانی اشاره دارد که از تجارب منفی فردی ریشه می‌گیرد. موانع فردی به عدم تعامل مثبت بین افراد و ناتوانی برای یافتن بار و تعلق گروهی مربوط می‌شود.	دانشجویی گفت: « من چون مشکلات کار و اشتغال فارغ‌التحصیلان کشاورزی می‌بینم و امید می‌آینده کاری ندارم علاقه‌ای به تحصیل در این رشته ندارم و به خاطر خانوادگی در اینجا حضور دارم بنابراین انگیزه‌ای برای حضور فعال در امور دانشگاهی ندارم» استادی گفت: « من در کلاس شور و شوقی در دانشجویان برای مشارکت در امر تدریس نمی‌بینم و ناراضی‌تری را در چهره آنها می‌خوانم که باعث می‌شود فقط در حد شنونده باشند.				
عدم آگاهی دانشجویان از فواید و نحوه‌ی مشارکت فعال								
بی‌علاقگی دانشجویان به رشته یا گرایش تحصیلی								
فایده‌گرایی دانشجویان								
فقدان حس تعلق به دانشگاه محل تحصیل								
فقدان روحیه نقادی و انتقادپذیری								
انزوا و گوشه‌گیری دانشجویان								
بی‌حوصلگی و بی‌انگیزگی دانشجویان								
اختلاف سلیقه و نظرات دانشجویان با یکدیگر در زمینه‌های مختلف								
نارضایتی از محتوای درس‌ها و سرفصل‌ها								
نارضایتی از در نظر نگرفتن خواسته‌های دانشجویان در زمان بندی کلاس‌ها و آزمون	عوامل ماهیتی	موانع فردی	موانع فردی به صفات و خصوصیات بازدارنده روانی اشاره دارد که از تجارب منفی فردی ریشه می‌گیرد. موانع فردی به عدم تعامل مثبت بین افراد و ناتوانی برای یافتن بار و تعلق گروهی مربوط می‌شود.	دانشجویی گفت: « من در کلاس شور و شوقی در دانشجویان برای مشارکت در امر تدریس نمی‌بینم و ناراضی‌تری را در چهره آنها می‌خوانم که باعث می‌شود فقط در حد شنونده باشند.				
درک نادرست دانشجویان از مسئولیت کادر آموزشی								
عدم برنامه ریزی درست و دانشجوی محور توسط مسئولان								
وجود قوانین و شرایط سختگیرانه در شکل‌های مختلف برای عضویت دانشجویان								
جو سنگین و رسمی حاکم بر گروه آموزشی و دانشگاه محل تحصیل								
فقدان هماهنگی بین بخش‌های مختلف دانشگاه ناشی از ضعف مدیریتی								
قوانین و مقررات خشک و رسمی و دست و پا گیر دانشگاه								
عدم توجه به مشارکت فعال دانشجویان در هنگام طراحی محتوا/ برنامه درسی و محیط آموزش								
عدم اجرای برنامه‌ها و طرح‌های مشارکتی به طور متمرکز و مناسب								
عدم تحمل اساتید در مقابل نظرات مخالف دانشجویان								
محدودیت زمان درس	عدم هماهنگی و انعطاف	موانع ساختاری / آموزشی	موانع ساختاری به معنای فراهم نبودن امکانات مادی و آموزشی برای انجام امور است. در واقع شامل عواملی مانند کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود زمان و محدودیت‌های مالی بوده که نتیجه عوامل محیطی و بیرونی می‌باشد.	دانشجویی بیان کرد: «در دانشگاه ما که من خودم به عین می‌بینم خیلی اوقات قوانین خشک و دست و پاگیر اجازه مشارکت به دانشجویان نمی‌دهد و وقتی به مدیران دانشگاهی می‌گویم اینچنین می‌گویند که قانون، قانونه و قابل نقض نیست» استادی بیان نمود: «شاید دانشجویان این روش‌های تدریسی که ما طبق روال گذشته از آن استفاده می‌کنیم رادوست ندارند و مناسب تدریس رشته‌های کشاورزی نمی‌دانند و از امکاناتی در اختیار آنان است ناراضی هستند که علاقه‌ای به حضور و مشارکت فعال ندارند»				
فشرده‌گی برنامه درسی و نبود فرصت‌های تحقیق								
کمبود پرسنل آموزش دیده و عدم درک درست از اهمیت مشارکت فعال دانشجویان								
مکانیسم نامناسب توزیع امکانات								
روش تدریس نامناسب و بهره‌گیری محدود از دانشجویان								
کمبود امکانات در محیط آموزشی مانند آزمایشگاه یا کارگاه‌ها								
عدم وجود محیط و محل مناسب جهت انجام پروژه و تحقیق								
وجود تبعیض‌های غیر درسی در زمان تخصیص نمرات								
					بی‌عدالتی آموزشی	موانع ساختاری / آموزشی	موانع ساختاری به معنای فراهم نبودن امکانات مادی و آموزشی برای انجام امور است. در واقع شامل عواملی مانند کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود زمان و محدودیت‌های مالی بوده که نتیجه عوامل محیطی و بیرونی می‌باشد.	دانشجویی بیان کرد: «در دانشگاه ما که من خودم به عین می‌بینم خیلی اوقات قوانین خشک و دست و پاگیر اجازه مشارکت به دانشجویان نمی‌دهد و وقتی به مدیران دانشگاهی می‌گویم اینچنین می‌گویند که قانون، قانونه و قابل نقض نیست» استادی بیان نمود: «شاید دانشجویان این روش‌های تدریسی که ما طبق روال گذشته از آن استفاده می‌کنیم رادوست ندارند و مناسب تدریس رشته‌های کشاورزی نمی‌دانند و از امکاناتی در اختیار آنان است ناراضی هستند که علاقه‌ای به حضور و مشارکت فعال ندارند»

گزاره‌های مفهومی	مضمون‌ها	فرامضمون‌ها	تعریف فرامضمون‌ها	روایت مشارکت‌کنندگان
منفعت طلبی برخی دانشجویان	فردگرایی	موانع فرهنگی	موانع فرهنگی به معنای ایستارها، باورها و رفتارهای فرهنگی و چالش‌های و ویژگی‌های هویتی بوده که در تحقیق حاضر شامل جهل، خودخواهی و خودمحوری، عدم کنجکاوی، فقدان همدلی، عدم اعتماد و احساس حقارت می‌باشد.	استادای ذکر کرد: «یک مانع بزرگ، مسأله تفاوت زبانی دانشجویان است. دانشجویان عرب مشکل فهم مطالب را دارند و دانشجویان فارس هم از اوضاع کشاورزان عرب سر در نمی‌آورند»
خودرأی بودن کادر آموزشی و اهمیت ندادن به نظر دانشجویان				
خودمحوری دانشجویان				
ضعف در فرهنگ مشارکت و کار گروهی				
مدرک‌گرایی و رقابت کاذب بین دانشجویان				
تبعیض بین دانشجویان				
خود برتر بینی دانشجویان نسبت به هم	سنت‌گرایی	موانع فرهنگی	موانع فرهنگی به معنای ایستارها، باورها و رفتارهای فرهنگی و چالش‌های و ویژگی‌های هویتی بوده که در تحقیق حاضر شامل جهل، خودخواهی و خودمحوری، عدم کنجکاوی، فقدان همدلی، عدم اعتماد و احساس حقارت می‌باشد.	مدیری اشاره کرد: «برخی دانشجویان چون از شهرهای مختلف و با فرهنگ متفاوت آمدند و از قومیت‌های گوناگون هستند در نگاه اول به هم اعتماد نمی‌کنند و تعصبات خاص خود را دارند بنابراین تمایلی به همکاری ندارند تا آشنایی کامل از هم به دست آورند و حس اعتماد بین آنها بوجود آید»
تعصب کارکنان و مسئولان نسبت به قومیت، جنسیت و ...				
تعصبات مذهبی				
تفاوت‌های زبانی و گویش دانشجویان				
عدم اعتماد بین دانشجویان				
باورهای خرافی دانشجویان				
تبعیض قومیتی	اینرسی تجربه و یادگیری	موانع اجتماعی	موانع اجتماعی بازدارنده که مانع ایجاد ارتباط‌ها، بده و بستان و پیوند با دیگران شده و منجر به عدم اعتماد می‌شود که در این پژوهش شامل فرهنگ محافظه‌کارانه بوده که باعث انفعال، وجود مدیر و مسئول محتاط، دانشجوی محتاط، تابعیت دانشجوی، استاد محتاط، فرهنگ سکوت، فرهنگ ترس و فرهنگ تحمیل می‌شود. دانشجویان پس از اندکی ورود به دانشگاه و شناختن جو حاکم بر دانشگاه ترجیح می‌دهند محتاط باشند و از خود مقاومت نشان می‌دهند که منجر می‌شود دانشجویان از تجربه و دانش گذشته خود در جهت حل مسائل جدید، پذیرش و یادگیری دانش جدید استفاده کنند.	دانشجویی گفت: «وقتی من می‌بینم هر چی تلاش کنم و کارای بزرگ و کوچیک در دانشگاهمون انجام دهم ولی کسی از مدیران دانشگاهی برای زحمت من ارزش قائل نیست منم گوشه‌گیری را ترجیح میدم»
عدم همکاری و مشارکت دانشجویان				
عدم آگاهی و دانش ناکافی مسئولان، اساتید و دانشجویان				
عدم وجود روحیه مشارکتی در خانواده و جامعه				
مخالفت با تغییر سبک یادگیری به سوی یادگیری فعال				
فقدان تجربه دانشجویان در فعالیت‌های عملی و ترس از شکست				
بیگانگی اجتماعی (احساس انفعال، جدایی، تنهایی، بی‌قدرتی و انزوا دانشجویان نسبت به دیگران)	محافظة‌کاری مسئولین	موانع اجتماعی	موانع اجتماعی بازدارنده که مانع ایجاد ارتباط‌ها، بده و بستان و پیوند با دیگران شده و منجر به عدم اعتماد می‌شود که در این پژوهش شامل فرهنگ محافظه‌کارانه بوده که باعث انفعال، وجود مدیر و مسئول محتاط، دانشجوی محتاط، تابعیت دانشجوی، استاد محتاط، فرهنگ سکوت، فرهنگ ترس و فرهنگ تحمیل می‌شود. دانشجویان پس از اندکی ورود به دانشگاه و شناختن جو حاکم بر دانشگاه ترجیح می‌دهند محتاط باشند و از خود مقاومت نشان می‌دهند که منجر می‌شود دانشجویان از تجربه و دانش گذشته خود در جهت حل مسائل جدید، پذیرش و یادگیری دانش جدید استفاده کنند.	دانشجویی دیگر گفت: «ما می‌خواهیم داخل دانشگاه و برای دانشگاه خودمون کار انجام دهیم ولی وقتی برای گرفتن یک مجوز کتبی یک هفته برو و بیا داریم مسلم دلزده می‌شیم»
بها ندادن به موفقیت دانشجویان				
عدم توجه ویژه به نحوه تدریس و میزان یادگیری دانشجویان				
فقدان دموکراسی در تشکلهای مختلف				
کم توجهی مسئولین به استعداد های دانشجویان				
سخت‌گیری در مجوز ایجاد تشکلهای و کانون‌های مرتبط با نیازهای دانشجویان				
عدم توجه به ایده‌های دانشجویان توسط برخی از اساتید	محدودیت بودجه	موانع اقتصادی	موانع اقتصادی به معنای رویکردها و سیاست‌های کلان اقتصادی، آسیب‌ها و فساد در حوزه اقتصاد، نهادها و سازمان‌ها، تعاملات عمده در حوزه اقتصاد و فرهنگ اقتصادی می‌باشد. در این تحقیق مشخص شد از مهمترین و در برخی موارد اصلی‌ترین معیار برای تصمیم‌گیری افراد جهت مشارکت در امور دانشگاهی است عوامل اقتصادی است. چرا که به واقع از دغدغه‌های مهم افراد جامعه، توجه آنها به مسائل اقتصادی و تلاش و برنامه‌ریزی برای آینده مطلوب از لحاظ اقتصادی است.	یکی از مدیران چنین اظهار کرد: «ما با کمبود بودجه جهت انجام پروژه‌ها در دانشگاه مواجه هستیم که این کم اهمیت ندارد و باید پیگیری شود»
بی‌اعتمادی به مسئولین				
موانع مالی جهت تکمیل ساخت و سازها و تحویل کلاس‌ها				
کمبود بودجه جهت انجام پروژه‌ها				
اطلاع‌رسانی نامناسب مالی در نهادهای دانشگاهی				
تخصیص اعتبار مالی محدود برای فعالیت‌های فوق برنامه				
عدم تخصیص اعتبار و تسهیلات جهت اجرایی ساختن ایده‌های نو دانشجویان	وضع مالی ضعیف	موانع اقتصادی	موانع اقتصادی به معنای رویکردها و سیاست‌های کلان اقتصادی، آسیب‌ها و فساد در حوزه اقتصاد، نهادها و سازمان‌ها، تعاملات عمده در حوزه اقتصاد و فرهنگ اقتصادی می‌باشد. در این تحقیق مشخص شد از مهمترین و در برخی موارد اصلی‌ترین معیار برای تصمیم‌گیری افراد جهت مشارکت در امور دانشگاهی است عوامل اقتصادی است. چرا که به واقع از دغدغه‌های مهم افراد جامعه، توجه آنها به مسائل اقتصادی و تلاش و برنامه‌ریزی برای آینده مطلوب از لحاظ اقتصادی است.	دانشجویی گفت: «خرج و مخارج بالاست و خیلی از امور مشارکتی هزینه‌بر است که دانشگاهیان فقط از کمبود بودجه می‌نالند»
عدم توان برخی دانشجویان در پرداخت هزینه‌های نسبتاً زیاد برای تکمیل برخی تکالیف و پروژه‌ها				
دغدغه دانشجویان در خصوص هزینه‌های جانی و مخارج سنگین				
عدم دسترسی به منابع و فرصت‌ها				

شکل ۲. الگوی تبیین پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌گرها و موانع مشارکت فعال دانشجویان علوم کشاورزی در دانشگاه از دیدگاه اساتید و دانشجویان

نتیجه‌گیری

امروزه انتظار جامعه از دانشگاه، توسعه مهارت‌های عمومی دانشجویان و تأکید بر آموزش شغل‌محور می‌باشد. نبود تناسب بین قابلیت‌های علمی، فنی و تعاملی دانش‌آموختگان کشاورزی و نیاز بخش تخصصی و صنعتی کشاورزی که باید در آن مشغول به کار شوند، ما را به تفکر درباره تغییر روش‌های آموزشی، پرورشی و یادگیری در نظام آموزش عالی کشاورزی ترغیب می‌کند. در واقع ساختار آموزشی مناسب، آن است که فرد را برای سازگاری با چالش‌های آینده آماده کند. لذا ضروری است که به منظور ایجاد تحولات لازم برای افزایش مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه، اقدامات اساسی صورت گیرد. گام نخست در این

زمینه آن است که پیش‌بایست‌ها و تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال شناسایی شود و در گام بعدی با تدوین نشانگرها، سنجش و ارزیابی دقیق فعالیت‌های مربوط به هریک از این مؤلفه‌ها میسر شود. هدف از این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های یاد شده برای مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه‌های کشاورزی بوده است. به همین منظور طی مصاحبه با دانشجویان، اساتید و مدیران علوم کشاورزی مفاهیم، مضامین و فرامضامین مرتبط شناسایی و دسته‌بندی شدند که در ادامه شرح آنها آمده است:

الف) پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان

در خصوص پیش‌بایست‌های مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه از ۶۲ مفهوم استخراج شده ۱۲ مضمون در دسته‌بندی موضوعات اصلی قرار گرفت و به این ترتیب از آنها شش فرامضمون اصلی شامل: خط‌مشی‌گذاری دانشجومحور، امکانات فیزیکی، نظارت و مدیریت کارآمد، ویژگی‌های فردی، شهروندی فعال و فرهنگ‌سازی به دست آمد.

براساس یافته‌های پژوهش حاضر، فرامضمون «خط‌مشی‌گذاری دانشجومحور» مشتمل بر مضمون‌های «اهداف و برنامه‌ریزی صحیح» و «عاملیت دانشجو در تصمیمات» از جمله پیش‌بایست‌های مشارکت فعال به دست آمد که با یافته‌های خسروی‌پور و همکاران (۱۳۹۵)؛ شریفیان و همکاران (۱۳۹۲)؛ طلایی و حکمت‌پو (۱۳۹۱)، سلیمانی مطلق (۱۳۸۴) و همچنین مطالعه بولز و ولان (۲۰۱۷) همسو است. بدیهی است دانشجویان از برنامه‌های درسی تأثیر می‌پذیرند و در آثار بسیاری مشتری اصلی آموزش عالی خوانده شده‌اند (پترسن پرلمن و همکاران، ۱۹۹۹)، و این نشان‌دهنده اهمیت این گروه از ذینفعان است. دانشجویان ساعت‌ها، روزها و ماه‌ها با برنامه‌های درسی در ارتباط هستند. بنابر این، فراهم ساختن مشارکت منطقی و معقول برای این گروه در وضع مطلوب، ضروری می‌نماید. این ضرورت در برخی پژوهش‌های دیگر مانند چن و همکاران (۲۰۰۸) نیز مورد توجه قرار گرفته است. لاتوکا و استارک (۲۰۰۹) که از نویسندگان مشهور در عرصه برنامه درسی آموزش عالی هستند، دانشجویان را یکی از نیروهای تأثیرگذار درونی در برنامه‌ریزی درسی دانشگاهی دانسته‌اند. چنین دیدگاهی مبین ضرورت مشارکت دانشجویان تحصیلات تکمیلی در هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی درسی است.

«امکانات فیزیکی» مشتمل بر «امکانات کمک‌آموزشی» و «امکانات رفاهی» به دست آمده که با نتایج علی‌بیگی و میرزایی (۱۳۹۴)؛ فراستخواه (۱۳۸۷)؛ ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۹۷) همسو است. بر این اساس اگر در دانشگاه‌ها کارگاه‌های آموزشی یا همایش‌های ملی و بین‌المللی برگزار شود که دانشجویان اعضای کمیته‌ها را تشکیل دهند یا اگر زمینه‌هایی فراهم شود که دانشجویان در طرح‌ها، پروژه‌ها و کارهای پژوهشی، مقالات علمی و موارد مشابه با اساتید همکاری کنند، به نظر می‌رسد بتوان زمینه مشارکت فعال دانشجویان را تقویت کنند (فراستخواه، ۱۳۹۴). در خصوص امکانات رفاهی، برآیند مطالعات نشان

می‌دهد که یادگیری و رفتار دانشجویِ راضی بهتر بوده و دانشجویانِ راضی میان همسالان خود انرژی مثبت ایجاد می‌کنند، دانشجویانِ راضی فعال‌ترند و بنابراین، دانشجویِ فعال با احتمال بیشتری در دوران تحصیل و بعد از آن، موفق خواهد بود (مهدی، ۱۳۹۴).

در خصوص فرامضمون نظارت و مدیریت کارآمد، دو مضمون فرعی "سیاست‌های حمایتی" و "مقررات و فرایندها" به دست آمد که با نتایج مطالعه حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۷)؛ (فین و ووتلکی، ۱۹۹۳) همسو است. پاسخگویان، تدوین مقررات حمایتی و تسهیل‌گر برای مشارکت دانشجویان به همراه شفاف‌سازی فعالیت‌ها توسط دانشگاه و ملزم کردن آموزش‌گران به استفاده از روش‌های آموزشی نوین و نوآورانه را به عنوان نیازهای افزایش مشارکت خود در دانشگاه برشمردند. می‌توان گفت که با نظارت بر مشارکت فعال و دستاوردهای دانشجویان، موسسه‌ها می‌توانند حوزه‌های عمل خوب و همچنین زمینه‌هایی که نیاز به بهبود دارند را شناسایی کنند. دانشگاه‌ها همچنین می‌توانند با مدیریت صحیح، منابع حمایتی را به روش‌های راهبردی تخصیص دهند و پیامد این روش‌ها را به گونه‌ای ارائه دهند که بازخورد مؤثری را نشان دهد.

"ویژگی‌های رفتاری" و "ویژگی‌های هیجانی" دو مضمون فرعی مورد نظر برای مضمون اصلی ویژگی‌های فردی بوده‌اند. در خصوص ویژگی‌های رفتاری می‌توان گفت افراد وظیفه‌شناس و پذیرای تجربه، وقت زیادی را صرف انجام تکالیف می‌کنند و در جهت رسیدن به اهداف خود تلاش و پافشاری زیادی می‌کنند و از این راه مشارکت دانشجویی را تحت تأثیر قرار می‌دهند (داف، و همکاران ۲۰۰۴) که سایر ویژگی‌های رفتاری به دست آمده از داده‌های پژوهش مانند مسئولیت‌پذیری، سخت‌کوشی، پشتکار، توجه و هدفمندی، به همین شیوه مؤثرند و با نتایج مطالعات رستمی و همکاران (۱۳۹۶) و عباسی و همکاران (۱۳۹۷) همسو بوده است. نتایج در خصوص ویژگی‌های هیجانی دانشجویان مانند احساس علاقه و اشتیاق، انگیزه و روحیه مشارکت‌جویی با نتایج تینتو (۱۹۸۷) مطابقت دارد که در پژوهش خود دریافت که سلامت فکری، اجتماعی و هیجانی عامل مهمی در مشارکت فعال دانشجویان و موفقیت آنها است. همچنین مشارکت فعال اشاره می‌کند که انگیزه با رفتار تکمیل شده و به عمل محسوس تبدیل می‌شود. این‌ها چگونگی توسعه منافع فرد را توضیح می‌دهد و همچنین به نظر می‌رسد عاملی باشد که لزوماً قبل از مشارکت فعال وجود دارد. همچنین با نتایج مطالعات کاویانی و همکاران (۱۳۹۷) و مازر (۲۰۱۶) همسو است. از طرف دیگر پژوهش‌هایی که در مورد انگیزه تحصیلی انجام شده است، به تبیین این موضوع پرداخته‌اند که چرا برخی از دانشجویان سطح فعالیت و مشارکت بیشتری را در یک تکلیف نشان می‌دهند. مثلاً از مطالب درسی یادداشت‌برداری می‌کنند، یا مدام سؤال می‌پرسند، با دوستان خود در زمینه مطالب درسی بحث و گفت‌وگو می‌کنند، خارج از وقت کلاس، زمان زیادی را صرف مطالعه مطالب درسی می‌کنند و حتی به

دنبال اطلاعات جانبی هستند و به کتابخانه‌ها و کارگاه‌ها نیز مراجعه می‌کنند. در تبیین آن می‌توان گفت که به هدفمندی دانشجویان بستگی زیادی دارد. جهت‌گیری‌های هدف در واقع به‌عنوان جهت‌گیری‌های موقعیتی برای عمل در یک تکلیف برای پیشرفت تعریف می‌شوند. گاهی هدف از درگیر شدن با یک تکلیف، رشد توانایی و گاهی اثبات توانایی است.

دانشجویانی که انگیزه درونی دارند، برای تکلیف‌ها ارزش بالایی قائل‌اند و برای انجام آنها تلاش زیادی به خرج می‌دهند. آنان بیشتر از راهبردهای فراشناختی و سطح بالا استفاده می‌کنند. در نتیجه، درگیری تحصیلی و مشارکت فعال آنان در سطح مطلوبی است. در مقابل، دانشجویانی که انگیزه بیرونی دارند، برای بهتر بودن از دیگران، انجام بهتر کارها و داشتن سطح برتر عملکردی تلاش می‌کنند. اگر چه دانشجویان ممکن است با تکلیف‌های درسی درگیر شود، ولی هدف و تلاش او برای دستیابی به چیز دیگری است. بنابر این سطح و کیفیت تلاش و مشارکت فعال، تحت تأثیر عوامل بیرونی نیز قرار می‌گیرد.

"تعاملات سازنده و تقویت مهارت‌های اجتماعی" دو مضمون فرعی مورد نظر برای مضمون اصلی «شهروندی فعال» بود. وجود روابط سازنده دانشجویان با یکدیگر و عوامل اجرایی یا آموزشی دانشگاه، هم‌فکری و ارائه نظرات در کلاس، تعامل و روابط دانشجویان و اساتید به صورت کلامی و غیر کلامی در فعالیت‌های یادگیری، عواملی بود که مشارکت‌کنندگان در پژوهش بیان کردند و به عنوان مضمون "تعاملات سازنده" با نتایج روئیسر و همکاران، (۱۹۹۶)، زبکی و همکاران (۲۰۱۰)، مرقایی خویی و همکاران (۱۳۹۲) مطابقت دارد. همان‌طور که آستین (۱۹۸۴-۱۹۹۳) اظهار داشت، مشارکت دانشجویان و تعامل هیأت علمی و همکاران در داخل و خارج از کلاس با دستاوردهای دانشجویی رابطه مثبت دارد. از طرفی احترام به قوانین و افراد آموزش و تأکید بر احترام متقابل، تشویق دانشجویان به همکاری، داشتن ویژگی‌هایی مانند روابط اجتماعی و روابط عمومی بالای در دانشجویان از جمله مفاهیم مورد نظر پاسخگویان در پژوهش حاضر بوده است و با نتایج مطالعه زبکی و همکاران (۲۰۱۰)، لیچ و زبکی (۲۰۱۱)، راسل و آر. اسلیتر (۲۰۱۱)، عباسی و همکاران (۱۳۹۷) همسو بوده است. هنگامی که آموزش‌گران، دانشجویان را ترغیب می‌کنند تا به یکدیگر احترام بگذارند به گونه‌ای که به طور قطعی و بدون اعتراض به ایده می‌رسند، احترام متقابل برقرار شده است. در نتیجه تجربه احترام متقابل می‌تواند بُعد مهمی از محیط اجتماعی در کلاس باشد که جزو الزامات تغییرات کارآمدی تحصیلی^۱ و خودتنظیمی تحصیلی^۲ محسوب می‌شود (رایان و پاتریک، ۲۰۰۱).

مشارکت‌کنندگان در پژوهش، «فرهنگ‌سازی» براساس زمینه‌سازی فرهنگ گروهی و نظارت اجتماعی را از جمله پیش‌نیازهای مشارکت فعال دانشجویان بیان کردند. این مضامین مؤید مطالعات افضلیان‌سلامی

1. academic efficacy
2. self-regulation

و همکاران (۱۳۹۸)، گنجی و همکاران (۱۳۹۷) و اکبرپورزنگلانی و همکاران (۱۳۹۵) می‌باشند. فواید کار گروهی به خصوص در علوم مهندسی بر کسی پوشیده نیست اما فعالیت‌های تحصیلی گروهی می‌تواند به نسبت پیچیده باشند. به نظر می‌رسد با توسعه‌ی عام‌گرای، افزایش توانمندی افراد در فعالیت گروهی و همچنین افزایش اعتماد به توانمندی هر فرد در فعالیت‌های گروهی، گرایش به کار جمعی نیز در آنها تقویت شود. از سوی دیگر، با توجه به اینکه تجربه شروع دانشگاه به طور واضح برای بعضی از دانشجویان شوک فرهنگی^۱ (کریستی و همکاران، ۲۰۰۸) و شوک یادگیری^۲ (گریفیتس و همکاران، ۲۰۰۵) تلقی می‌شود، بنابر این تفاوت‌های فرهنگی در بین دانشجویان، میزان متفاوتی از مشارکت فعال در بین آنان شکل می‌گیرد (کاهو، ۲۰۱۳ به نقل از استالکر و همکاران، ۲۰۰۱).

ب) تسهیل‌کننده‌های مشارکت فعال دانشجویان

در خصوص تسهیل‌کننده‌های مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه از ۶۳ مفهوم استخراج شده ۱۲ مضمون در دسته‌بندی موضوعات اصلی قرار گرفت و به این ترتیب از آنها شش فرامضمون شامل: نظام مالی، نظام اجرایی پویا، عوامل شناختی، نظام ارزیابی، نظام اطلاعات و ارتباطات به دست آمد. "نظام مالی" فرامضمون به دست آمده از مضامین "بودجه و سرمایه‌گذاری" و "پشتیبانی مالی" بود که مؤید نتایج پژوهش بهشتی‌راد و همکاران (۱۳۹۷)، موحدی و همکاران (۱۳۹۲)، پایک و همکاران (۲۰۰۶)، و همچنین رایان (۲۰۰۵) است که نقش منابع مالی و هزینه‌های نهادی در مشارکت فعال را بررسی کرد و دریافت که هزینه‌های اجرایی (اداری) به طور منفی با مشارکت فعال دانشجویان وابسته است. نتایج این تحقیق پیوندهای پیچیده بالقوه بین هزینه‌ها و مشارکت فعال را نشان می‌دهد. پاسخگویان در این خصوص بیشتر به مواردی مانند تخصیص بودجه‌های بیشتر برای فعالیت‌های درون دانشگاهی و حمایت و ارائه مشوق‌های متنوع مالی برای تسهیل مشارکت فعال دانشجویان اشاره کردند. فرامضمون «نظام اجرایی پویا» از مضامین «حمایت نهادی و آموزش مشارکتی پویا» استخراج شد و با نتایج مطالعات راسل و آر. اسلیتر (۲۰۱۱)، کاویانی و همکاران (۱۳۹۷)، حسین‌نژاد و آخش (۱۳۹۲) همسو است. از مفاهیم این بخش این‌گونه استدلال می‌شود که در بستری پویا که مستلزم حمایت نهادی است، ممکن است فرهنگ نهادی ایجاد شود که به طور مداوم از راه روش‌های مشارکتی و پویا تلاش می‌کند تا دانشجویان در فعالیت‌ها و تجربیات تحصیلی مؤثر باشند، بنابر این احتمال اثربخشی نهادی بیشتر می‌شود و یادگیری و توسعه فردی و علمی دانشجویان افزایش می‌یابد. علاوه بر ایجاد کلاس درسی که احترام متقابل، حمایت و آسایش را برای دانشجویان فراهم می‌کند، تدریس برنامه درسی باید به شکل یادگیری مشارکتی ارائه شود و پژوهش بر محیط‌های یادگیری مثبت و مشارکتی تمرکز کند.

1. culture shock
2. learning shock

«عوامل شناختی» بر اساس مضامینی مانند «ترغیب دانشجویان» و «ایجاد انگیزه» از جمله تقویت‌کننده‌های مشارکت فعال به دست آمد که دلالت بر افزایش انگیزه، رفتار مثبت در کلاس درس، شبکه‌های اجتماعی و توجه به انتظارات و پیشرفت‌های تحصیلی دارد. رایان و پاتریک (۲۰۰۱) اشاره کرده‌اند که تشویق آموزش‌گران به موقعیت‌های یادگیری مشارکتی با پنج شاخص انگیزه و مشارکت فعال (اثربخشی تحصیلی، اثربخشی اجتماعی با مدرس، اثربخشی اجتماعی با همسالان، یادگیری خودتنظیم شده و کاهش رفتار متضاد) همراه است. این مضامین همچنین همسو با یافته‌های ربانی و همکاران (۱۳۹۶)، منیعی و همکاران (۱۳۹۶)، بردبار و یوسفی (۱۳۹۵)، سماوی و همکاران (۱۳۹۵)، دوگان (۲۰۱۵)، زبکی و همکاران (۲۰۱۰) و بودی آستوتی (۲۰۱۶) است.

«نظام ارزیابی» مشتمل بر «ارزیابی عادلانه» و «ارزیابی هدفمند» بر اساس نظرات پاسخگویان به دست آمد که بر اجرای منظم، منطقی، شفاف و عادلانه، به دور از تبعیض در برگزاری امتحانات، بهره‌گیری از نتایج ارزشیابی اساتید برای هدف‌گذاری‌های آینده و به طور کلی فرایند ارزشیابی توسط دانشگاه دلالت دارد و با نتایج مطالعات هاشمیان و همکاران (۱۳۹۷)، بنکداری و همکاران (۱۳۹۵) همسو است.

فرازمون «اطلاعات» مشتمل بر مضامین «خلاقیت آموزشی» و «به‌روزرسانی اطلاعات» به عنوان بخشی از تسهیل‌کننده‌های مشارکت فعال به دست آمد و دلالت بر استفاده و حمایت از روش‌های خلاقانه در آموزش و پژوهش، به روز نگه داشتن روش تدریس، محتوا/ برنامه درسی توسط اساتید، استفاده از فن‌آوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات دارد و مؤید نتایج پژوهش کریمی و همکاران (۱۳۹۹)؛ و مطالعه کوتز (۲۰۱۰) است که پیشنهاد کرده است دانشگاه‌ها می‌توانند به جای استفاده از مفروضات یا گزارش‌های جزئی در مورد فعالیت‌های دانشجویی، بر اساس اطلاعات عینی‌تری تصمیم‌گیری کنند. اطلاعات در مورد فعالیت‌های دانشجویی، نهادها را با اطلاعات ارزشمندی برای بازاریابی و استخدام و کمک به آنها تجهیز می‌کند تا بیشتر پاسخگوی نیازهای یادگیری دانشجویان باشند. فقط با اطلاعات دقیق و قابل اعتماد درباره آنچه که دانشجویان به شکلی واقعی انجام می‌دهند، می‌توان دانشگاه‌ها را فراتر از فعالیت‌های دانشجویی سوق داد.

فرازمون «ارتباطات» مشتمل بر مضامین «اشتراک تجارب و ارتباط دوطرفه استاد-دانشجو» با مطالعه کریمی و ستوده (۱۳۹۶)، کاویانی و همکاران (۱۳۹۷)، گوناک و کوزو (۲۰۱۵)، بارکائویی و همکاران (۲۰۱۵) و بولز و ولان (۲۰۱۷) همسو است. برآورده شدن نیاز ارتباط با دیگران می‌تواند شبکه اجتماعی دانشجویان را تقویت کند و از راه این شبکه دانشجویان می‌توانند ایده‌ها، نظرها و احساسات خود را به اشتراک بگذارند و بیان کنند و مسائل را به طور اثربخش‌تری حل کنند (نواز و گیلانی، ۲۰۱۱). این امر منجر به آن خواهد شد که دانشجویان درک و تصویری مثبت و خوش‌بینانه از توانایی‌های خود داشته باشند (ژن

و همکاران، ۲۰۱۷). زمانی که دانشجویان روابط مثبتی با مدرسان خود داشته باشند، از لحاظ عاطفی و رفتاری بیشتر مشغول می‌شوند و این امر به پیشرفت تحصیلی بیشتر آنها کمک می‌کند (اوکانار و مک کارتنی، ۲۰۰۷).

پ) موانع مشارکت فعال دانشجویان

در خصوص موانع مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه از ۵۷ مفهوم استخراج شده ۱۰ مضمون در دسته‌بندی موضوعات اصلی قرار گرفت و به این ترتیب از آنها پنج فرامضمون اصلی شامل: موانع فردی، موانع ساختاری/آموزشی، موانع فرهنگی، موانع اجتماعی و موانع اقتصادی به دست آمد.

فرامضمون «موانع فردی» مشتمل بر «عوامل شخصیتی-روانی» و عوامل ماهیتی "به دست آمده نشان‌دهنده عواملی مانند بی‌علاقه‌گی، نارضایتی، فایده‌گرایی، فقدان روحیه مشارکتی و نقادی و نقدپذیری، اختلاف نظر بین دانشجویان و با سایرین می‌باشد. این نتایج با مطالعات فروزنده و همکاران (۱۳۹۰)، سپهوند و همکاران (۱۳۹۸)، بلوردی و بلوردی (۱۳۹۱) و زمانی و عظیمی (۱۳۸۳) مطابقت دارد. می‌توان گفت بدون توجه به تفاوت‌های فردی، فعال بودن در فعالیتهای دانشگاهی و به خصوص یادگیری دانشجویان دچار نقصان خواهد شد، چرا که هر دانشجو متناسب با شرایط و ویژگی‌های خود توانایی‌ها و ضعف‌هایی دارد که از فردی به فرد دیگر متفاوت است و لذا نمی‌توان در یادگیری، زمان و سرعت یکسانی را برای همه در نظر گرفت، از سویی دانشجویان مختلف بر حسب تجربه، عادت‌ها و سبک‌های یادگیری متفاوتی دارند که استاد باید به آنها توجه داشته باشد. در این باره دانشجویان اعتقاد داشتند در هر حال تا دانشجویی نسبت به شیوه یا فعالیت آموزشی ابزار تمایل و علاقه نکند، شاید در آن موفق نباشد و از سویی دیگر اظهار می‌کردند که شیوه‌های آموزشی نباید باعث ایجاد تفاوت‌های فردی و القای فشار روانی شود و چیزی که از آن به عنوان یادگیری فعال یاد می‌کردند، توجه آموزش به تفاوت‌های فردی است که در آن سرعت و توانایی دانشجویان در کلاس در نظر گرفته می‌شود.

«موانع ساختاری/آموزشی» فرامضمون دیگری است که مشتمل بر «ناهماهنگی و نبود انعطاف» و «بی‌عدالتی آموزشی» به دست آمد که بر وجود تبعیض، قوانین و شرایط سخت‌گیرانه، جو رسمی، محدودیت در زمان درس، امکانات و مکان برای فعالیت‌های فوق برنامه، ضعف برنامه‌ریزی، کمبود کارکنان ماهر و فقدان هماهنگی بین بخش‌های مختلف دانشگاه دلالت دارد. این نتایج با یافته‌های دونبار (۲۰۱۲)، فروزنده و همکاران (۱۳۹۰) و سپهری (۱۳۷۴) همسو است. همچنین پاسخ‌های دانشجویان نشان داد، که مشابه با وقت و تلاش، تعامل و مشارکت نیز با محیط یادگیری فیزیکی آنها محدود شده است. به طور مثال در سالن‌های سخنرانی به دلیل چیدمان ردیفی صندلی‌ها شرایط برای مشارکت فعال محدود و توضیح دادن و تعامل با یکدیگر دشوار است.

فرازمون دیگر «موانع فرهنگی» بود که مشتمل بر مضامین «فردگرایی» و «سنت‌گرایی» است و به موانعی مانند ضعف در فرهنگ مشارکت و کار گروهی، منفعت‌طلبی، خودمحوری، خود برتر بینی و رقابت ناسالم دانشجویان، خودرأی بودن کادر آموزشی، تعصبات مذهبی، تفاوت‌های زبانی/گوشی، عدم اعتماد دانشجویان به همسالان و اساتید، باورهای خرافی دانشجویان و تبعیض قومیتی در دانشگاه اشاره می‌کند. دانشجویان معتقد بودند که بیشتر از همه، فرهنگ مدرک‌گرایی، خود از ویژگی‌هایی مانند رقابت کاذب، بیکاری، اهمیت منزلت اجتماعی و تأکید بر آموزش صرف، برخاسته از آنهاست و یا حتی آنها را به وجود می‌آورده و تشدید می‌کند. پاسخگویان معتقد بودند که دانشجو تلاش می‌کند وارد دانشگاه شود و پس از ورود وقتی به این نتیجه رسید که وضعیت دانشگاه با ایده‌آل‌هایش فاصله دارد تلاشی برای تغییر وضع موجود نکرده و یا احساس می‌کند که تلاش‌هایش بی‌فایده است لذا تصمیم می‌گیرد که هر چه سریع‌تر مدرکش را بگیرد و از آن خارج شود و به طور طبیعی مشارکت فعال در او مشاهده نمی‌شود. این نتایج با یافته‌های افضلیان‌سلامی و همکاران (۱۳۹۸)، بلوردی و بلوردی (۱۳۹۱) همسو است.

«موانع اجتماعی» نیز فرازمون به دست آمده از مضامین «اینرسی تجربه و یادگیری» و «محافظه‌کاری مسئولان» با یافته‌های سپهوند و همکاران (۱۳۹۵) و هاگ (۲۰۱۴) همسو است و بر نبود روحیه مشارکتی در خانواده و جامعه، مخالفت با تغییر سبک یادگیری، فقدان آگاهی و تجربه دانشجویان و ترس از شکست و تبعات آن در محیط اجتماعی، بی‌اعتمادی دانشجویان به مسئولان دانشگاه، بیگانگی اجتماعی، کم توجهی مسئولان به استعدادها و ایده‌های درخشان و سخت‌گیری در مجوز فعالیت‌های اجتماعی دلالت دارد. با توجه به اینکه بحث مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه از نظریه کنترل اجتماعی (هیرشی، ۱۹۶۹) که بر احساسات فردی، دلبستگی و تعلق داشتن به نهادهای اجتماعی تأکید زیادی دارد، الهام می‌گیرد، رفتار ضد اجتماعی جوانان به عنوان یک گسست در پیوند میان فرد و جامعه تلقی می‌شود. به همین شکل عدم درگیر شدن دانشجو در دانشگاه، نوعی گسست ارتباط میان فرد و نهادهای آموزشی تلقی می‌شود. پیوستگی و تعلق در نظریه‌های کنترل اجتماعی با تعهد باورها، دلبستگی و درگیری مشخص شده است. از سوی دیگر بیشتر پاسخگویان معتقد بودند که در دانشگاه‌های ایران استاد گوینده و دانشجو شنونده است. در برخی موارد که دانشجویان دست به نقد مباحث ارائه شده در کلاس می‌زنند با استقبال استادان رو به رو نمی‌شوند. لذا دانشجویان اندکی پس از ورود به دانشگاه و شناخت جو حاکم بر دانشگاه، ترجیح می‌دهند که شنونده باشند تا گوینده و یا منتقد.

«موانع اقتصادی» دیگر فرازمون استخراج شده از یافته‌های پژوهش است که مشتمل بر مضامین «محدودیت بودجه و وضع مالی ضعیف» می‌باشد. مفاهیم حاصل از نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، مانند موانع مالی برای تکمیل ساخت و سازها و تحویل کلاس‌ها، کمبود بودجه برای انجام پروژه‌ها،

تخصیص اعتبار مالی محدود برای فعالیت‌های فوق برنامه، عدم تخصیص اعتبار و تسهیلات برای اجرایی کردن ایده‌ها، دغدغه دانشجویان در خصوص هزینه‌های جانبی و عدم توان برخی دانشجویان در پرداخت هزینه‌های نسبتاً زیاد تکالیف و طرح‌ها و عدم دسترسی دانشجویان به منابع و فرصت‌ها نشان دهنده تأثیر این عوامل بر کاهش یا عدم مشارکت فعال در دانشگاه است و همسو با یافته‌های دونبار (۲۰۱۲)، فروزنده و همکاران (۱۳۹۰) است که بیان کردند بین میزان درآمد ماهانه دانشجویان و میزان مشارکت آنان در فعالیت‌های فوق برنامه رابطه‌ای منفی (معکوس) و معنی‌دار وجود دارد.

نظام آموزش عالی کشاورزی با مسائل و مشکلاتی رو به رو است که موجب شده است در راه دستیابی به هدف‌ها، آن گونه که در سند چشم‌انداز آن پیش‌بینی شده است موفق نباشد و شاهد این مدعا نیز بالا بودن نرخ بیکاری دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی نسبت به میانگین کل جامعه است. بنابر این با توجه به نقش و جایگاه دانشجویان در آینده جامعه، ایجاد زمینه مناسب برای زندگی تحصیلی آنها، توسعه و بالندگی جامعه را به دنبال خواهد داشت. امید است مسئولان و دست‌اندرکاران محیط دانشگاه بستر رشد و توسعه دانشجویان را با ترویج و آموزش مشارکت بین آموزش گران و فراگیران فراهم کنند و با طراحی محیط آموزشی مناسب فرهنگ مشارکت را در دانشگاه‌های علوم کشاورزی نهادینه کنند. بر مبنای این اعتقاد که کار گروهی و مشارکت باید از دوران دبستان و در خانواده نهادینه شود، لازم است مدیران آموزشی روش‌هایی را انتخاب کنند که فرهنگ یادگیری درست در محیط خانواده با روش‌های مختلف و صحیح ایجاد گردد و رفتار اعضای خانواده در زمینه یادگیری بر مبنای همکاری و مشارکت اصلاح شود. از طرفی لازم است اصلاح، گسترش و تعمیق نگرش مشارکت جویانه، جلب اعتماد و پاسخگو بودن نظام مدیریتی مورد توجه قرار گیرد و بر عوامل شناختی و انگیزشی تأکید بیشتری شود چرا که نه تنها در مشارکت فعال، بلکه برای هر فعالیتی، انگیزه کافی لازم است. در الگوی ارائه شده در پژوهش حاضر نیز در بخش‌های مربوط به قسمت پیش‌بایست‌ها و تسهیل‌کننده‌ها برای فعالیت موفقیت‌آمیز مشارکتی، وجود انگیزه لازم و ضروری است. در شرایطی که بافت آموزش عالی کشاورزی برانگیزاننده باشد، دانشجویان با هدف‌های معین برای پیشرفت می‌توانند مشارکت فعال بالایی داشته باشند. محتوا و روش‌های تدریس چالش‌برانگیز و مبتنی بر پژوهش و اکتشاف، رویکردهای دانش‌جو محور در آموزش و برنامه‌ریزی، روش‌های ارزشیابی مناسب، هیأت علمی توانمند و روش‌های مؤثر تشویقی می‌تواند زمینه لازم برای ارتقای انگیزه تحصیلی را برای دانشجویان فراهم کند.

در خصوص موانع نیز در مرحله نخست باید با توجه به زمینه و شرایط، موانعی که در این بخش وجود دارد مرتفع گردد، زیرا میزان تأثیرپذیری فرد از محیط بسیار زیاد است. توجه به این نکته ضروری است که چون دانشجویان مخاطبان اصلی این پدیده‌اند در درجه اول باید به دنبال راهکارهایی برای افزایش اعتماد

دانشجویان نسبت به یکدیگر بود تا آنها بتوانند با اطمینان خاطر پا در این عرصه فرهنگی بگذارند. هم‌زمان با رفع گام به گام موانع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به عنوان موانع ساختاری بخش آموزش کشاورزی، موانع شخصیتی فراگیران و آموزش‌گران نیز اهمیت دارد که لازم است در جهت رفع آن با کمک مراکز مشاوره دانشگاهی اقدام شود زیرا موانع حضور و یا عدم حضور در کلاس درس یا فعالیت‌های فوق برنامه، متأثر از عوامل مربوط به هر دو گروه مدرسان و دانشجویان است که میزان و تداوم حضور را تعیین می‌کند.

در این پژوهش تلاش شد تا با مراجعه به صاحب‌نظران و دانشجویان دانشگاه‌های کشاورزی و بررسی داده‌های حاصل از مصاحبه، الگویی مبتنی بر پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشجویان در دانشگاه تدوین شود تا از این راه در جهت فراهم‌سازی پیش‌بایست‌ها، افزایش تقویت‌کننده‌ها و رفع موانع موجود گام‌هایی صحیح، سریع، نظام‌مند و در عین حال بدون شتاب‌زدگی برداشته شود. در مجموع، راهکارهای مختلف حاصل از موانع شناسایی شده می‌تواند راهگشای برنامه‌ریزان دانشگاه در جهت جلب مشارکت بیشتر دانشجویان در فعالیت‌ها باشد. البته به‌کارگیری و اجرای این راهکارها متناسب با شرایط دانشگاه‌ها می‌تواند متنوع باشد. بنابر این پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

- پیشنهاد می‌شود برنامه‌های تشویقی در زمینه‌های مختلف در طول نیم‌سال‌های تحصیلی در دانشگاه برگزار شود.

- ضعف آگاهی و دانش و ضعف اقتصادی تأثیرات مهمی در مشارکت دانشجویان دارد. پیشنهاد می‌شود کلاس‌های درسی همراه با شادابی بیشتری برگزار شود. دانشجویان در جلسات توجیهی ابتدای هر نیم‌سال، به‌طور کامل با درس‌های رشته کشاورزی و فعالیت‌های مربوط به آن آشنا و علاقه‌مند شوند. سپس وارد کلاس‌های عملی شوند. همچنین به دانشجویان موفق، امکانات و تسهیلات رایگان تحصیلی اعطا شود.

- پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزی‌های برنامه‌های مختلف دانشگاه سازماندهی شود. این برنامه‌ریزی‌ها، به‌طور منظم در ابتدا و در میان ترم‌های تحصیلی، به اطلاع دانشجویان رسانده شود.

- فعالیت گروه‌ها به روش‌های مختلفی مانند وبگاه دانشگاه، پست الکترونیک دانشگاهی و همچنین پیامک روابط عمومی دانشگاه به‌طور منظم به دانشجویان اطلاع‌رسانی شود.

- برنامه‌های آموزشی کلاس‌ها به‌گونه‌ای طراحی و اجرا شود که بخشی از فعالیت‌های کلاس‌ها از جمله تبادل تجربه و دانش بین دانشجویان، ارائه کنفرانس‌ها، جلسات سؤال و پاسخ توسط خود دانشجویان، فعالیت‌های گروهی در کلاس درس و برخی کارگاه‌های دانشجویی بر عهده خود دانشجویان باشد.

- واگذاری طراحی، ساماندهی، اجرا و نظارت بر همه فعالیت‌های فوق برنامه و جشن‌های آغاز تحصیل و

فارغ التحصیلی، فعالیت‌های انجمن‌های علمی و آموزشی بر عهده دانشجویان. بهره‌گیری از همکاری و مشارکت جدی دانشجویان در امر برگزاری هر چه بهتر همایش‌ها، سمینارها و گردهمایی‌های آموزشی، دانشجویی، پژوهشی، فرهنگی و دینی در سطح دانشگاه. مشارکت و همکاری جدی دانشجویان در تشکیل و ادامه فعالیت‌های شوراها و تشکل‌های مختلف دانشجویی در سطح دانشگاه مانند بسیج دانشجویی، انجمن اسلامی، انجمن‌های علمی و آموزشی پژوهشگران جوان، هلال احمر و برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از توانمندی‌های دانشجویان در زمینه‌های فوق.

- واگذاری تشکیل جلسات پرسش و پاسخ مسئولان دانشکده‌ها با دانشجویان و دریافت نظرات و پیشنهادهای آنها و مشارکت و همکاری دانشجویان در برنامه‌ریزی، برگزاری و ارزشیابی از اردوهای مختلف علمی، آموزشی، فرهنگی، زیارتی، سیاحتی و همچنین واگذاری اداره بخش عمده‌ای از امور بوفه‌ها، خوابگاه‌ها، کتابخانه‌ها، نمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها، وبگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها و دیگر مراکز خدمات‌رسانی به دانشجویان.

- جلب همکاری و مشارکت دانشجویان در اجرای طرح‌های پژوهشی و تهیه، چاپ و توزیع نشریات، کتاب‌ها و مجلات مختلف.

References

- Abbasi, A., Saadvandi, M. & Farhadian, H. (2018). Learning Environment Characteristics in Competence-based Agricultural Higher Education. *Agricultural education Administration research*. 10, 109-122.
- Abolghasemi, M., Zinlipour, H. Shikhi, A. & Assare, A. (2018). Design Teaching-Learning Strategies Based on Differential Instruction in the Schools for Gifted Students of Isfahan, a Mix Method Study. *Curriculum Research*. 16. 8(2), 145-171.
- Afzalian Salami, M., Zamani-Moghadam, M. & Salehi, A. (2018). Investigating social participation and factors affecting it in Khaf city. *Cultural-social studies of Khorasan*. 13 (2), 7-46.
- Akbarpourzanglani, M. B., Zare, H., Akrami, M. & Maleki, H. (2016). The Relationship between Educational Social Structures, Socio-Economic Status and Cultural Capital of Family with Academic Engagement and Academic Achievement of Traditional and Distance Education Students. *Educational Psychology Quarterly*. 12 (40), 69-104.
- Ali Noroozi, R., Nosrati Hashi, K., Hatami, M. & Mottaghi, Z. (2015). Evaluating the relationship between university atmosphere and students' educational motivation (Contact Qual-

- ity, Cooperation Quality, Student-Centeredness, Emotional Relations) (case study, Isfahan University students). *Iranian Journal of Culture in the Islamic University*, 5(14), 77-100.
- Alsharar, N.M. (2018). Internationalization of the higher education system, an interpretive analysis. *International Journal of Educational Management*, 32(3), 359-381, <https://doi.org/10.1108/IJEM-04-2017-0082>.
- Appleton, J., Christenson, S., & Kim, D. (2006). Measuring cognitive and psychological engagement. *Validation of the Student Engagement Instrument. Journal of School Psychology*, 44, 427-445.
- Arasteh H., & Amiri E. (2012). The Role of Universities in Teaching Sustainable Development. *Science Cultivation, Journal of Enculturation and policy making of science, innovation and technology*, 2(2), 29-36.
- Ashwin P. & McVitty D. (2015). The Meanings of Student Engagement, Implications for Policies and Practices. In, Curaj A., Matei L., Pricopie R., Salmi J., Scott P. (eds) *The European Higher Education Area*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0_23
- Astin, A.W. (1984). Student Involvement, a Developmental Theory for Higher Education. *Journal of College Student Development*. 25, 297-308.
- Balvardi, T. Balvardi, Z. (2012). Spirit of Partnership among University Students Studying the Influential Factors Case of, Islamic Azad University District Seven of the Country. *Iranian Journal of sociology*, 13(3), 57-82.
- Barkaoui, K., Barrett, S. E., Samaroo, J., Dahya, N., Alidina, Sh. & E. James, C. (2015). Teachers' Conceptions of Student Engagement in Learning, the Case of Three Urban Schools. *Alberta Journal of Educational Research*, 61(1), 80-99.
- Beheshtirad R., Ardalan M. R. Farasatkah, M. (2018). Identifying Factors Shaping Iranian Higher Education Quality Assurance, A Phenomenological Study. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 8(23), 153-199.
- Boles, W. & Whelan, K. (2017). Barriers to student success in engineering education. *European Journal of Engineering Education*, 42(4), 368-381.
- Brimani, A. Salehi, M. and Sadeghi, M.R. (2011). Investigating the effective factors on improving the quality of higher education in the course of supplementary education from the point of view of the students of this level. *Education research, Islamic Azad University*, 6 (26), 1-24.
- Bryson, C., & L. Hand. 2007. The role of engagement in inspiring teaching and learning. *In-*

- novations in Education and Teaching International*, 44(4), 349-362.
- Budi Astuti, F., Sumarwan, U. & Qayim, I. (2016). The Role of Student Engagement in the Success of Study of Scholarship Awardee Students of Bogor Agricultural University, Indonesia. *Journal of Education and e-Learning Research*, 3(3), 106-114
- Chapman, C., Laird, J., Ifill, N., & KewalRamani, A. (2010). Trends in high schools dropout and completion rates in the United States, 1972-2009 (NCES 2012-006). Washington, DC, National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Retrieved May 4th 2015 from <http://nces.ed.gov/pub search>.
- Creswell, W. (2011). Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research. *Educational research*, 4th ed. Boston, Pearson pub.
- Dunbar, D. L. (2012). Student Engagement, Views from Inside One Postsecondary Institution. A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Doctor of Philosophy *Department of Theory and Policy Studies Ontario Institute for Studies in Education University of Toronto*.
- Faruzandeh, L. A., Darini, M. & Taab, M. and Saidi, F. (2011). Analysis of factors affecting the participation of Ilam University students in extracurricular activities. *Journal of Research in educational science*, 5(12), 53-69.
- Ferasatkah, M. 2016. Students Lived Experience and Perception of the University A Case Study of Iranian University. *Iranian Higher Education journal (ihej)*. 7 (2), 25-70.
- Fredricks, J. A. (2015). Academic engagement. In J. Wright (Ed.). *The international encyclopedia of social and behavioral sciences*, 2(2), 31-36. Oxford, Elsevier.
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C. and Paris, A.H. (2004) School Engagement, Potential of the Concept, State of the Evidence. *Review of Educational Research*. 74 (1), 59-109.
- Ganji, M., Niazi, M. and Heydarian, A. 2017. The study of social factors affecting cultural participation in the university environment. *Applied sociology*. 29 (3), 19-40.
- Ghasemi, J., hoseini, S., Hedjazi, S. & Movahed Mohammadi, H. (2018). Elements of Experiential Learning in Agricultural Higher Education as Perceived by the Students. *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 10(-), 76-91. Doi, 10.22092/jaeer.2018.117902.
- Haag, S. (2014). Organizational Inertia as Barrier to Firms' IT'S Adoption – Multidimensional Scale Development and Validation. *Twentieth Americas Conference on Information Systems, Savannah*.

- Hashemian, S. M., Poursalimi, M., Tabakhiyan L. & Barati Golkhandan, S. (2020). Identify-
ing Evaluation Criteria of University Faculty Members' Teaching Behaviors, a Qualitative
Study. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 10 (30), 73-100.
- Heydari, J., Moradi Makhlis, H. & Abolghasemi, A. (2019). The effect of designing educa-
tional activities based on Vygotsky's dialectic theory on the development of practical think-
ing. *Quarterly of Educatinal Psychology, Allameh Tabataba'i University*, 15(51), 51-70.
- Hosseini Nejad, G. & Akash, S. (2012). Investigating the utilization of active teaching meth-
ods by university professors. *Specialized scientific journal of capital police knowledge*. Year
6, 2(17), 7-20.
- Hosseinzadeh, K., Sarchami, R., Moradabadi, H. & Kazemzadeh Arbab, M. (2018). Facul-
ties' Perspective toward Students' Participation in Teaching, a Qualitative Study. *Journal of
Development Strategies in Medical Education*, 5(1), 42-53.
- Huang, H.C, Lai, M.C, Lin, L.H & Chen, C.T. (2013). Overcoming organizational inertia to
strengthen business model innovation, an open innovation perspective. *Journal of organiza-
tional change management*, 26 (6), 977-1002.
- Jahanian. R. (2010). Students Participation Development in University. *Journal of future
studies management*, 21(84), 177-187.
- Kahu, E.R (2013). Framing student engagement in higher education. *Studies in Higher Edu-
cation*, 38(5), 758-773, DOI, [10.1080/03075079.2011.598505](https://doi.org/10.1080/03075079.2011.598505)
- Karimi, H. & Sotoodeh, B. (2017). Mediating Role of Academic Self-efficacy in the Rela-
tionship between Basic Psychological Needs Satisfaction and Academic Engagement among
Agricultural Students in the West Iran Universities. *Journal of Agricultural Education Ad-
ministration Research*, 9(42), 136-151. Doi, 10.22092/jaeear.2018.115717.1433.
- Karimi, H., Zarei, R. & Valizadeh, N. (2020). The Effects of Information Literacy, Self-di-
rected Learning, Critical Thinking, and Academic Self-efficacy on Academic Performance of
Agricultural Students. *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 12(52),
118-137. Doi, 10.22092/jaeear.2020.342437.1711.
- Karimi, p. and Nasr A. 2013. Interview data analysis methods. *Humanities researches and
cultural studies*, 4 (1), 71-94.
- Kaviani, H., Liuaghatdar, M., Zamani, B. & Abediini, Y. (2018). Representation of Students'
Experiences of Active Learning in flipped Classroom, Phenomenological Research. *Informa-
tion and Communication Technology in Educational Sciences*, 8(4), 111-138.

- Kelly, D and Amburgey, T.L. 1991. Organizational Inertia and Momentum, A Dynamic Model of Strategic Change. (2017). *The Academy of Management Journal*, 34(3), 591-612. <https://doi.org/10.2307/256407>. <https://www.jstor.org/stable/256407>.
- Kettler, T. (2017). Advanced Academic Participation, A Longitudinal Analysis of Ethnicity Gaps in Suburban Schools. *Journal for the education of the gifted*, 40(1), 3-19. DOI, [10.1177/0162353216686217](https://doi.org/10.1177/0162353216686217).
- Khosravipour, B., Taghibeygi, M., Rafee, M. & Zolali, N. 2016. Factors Affecting Teaching Quality from the Perspective of Ramin Agriculture University Khuzestan, Iran. *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 35, 90-105.
- Krause, K. & Coates, H. (2008) Students' Engagement in First-Year University. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 33 (5), 493-505.
- Krause, K. & Coates, H. (2008) Students' Engagement in First-Year University. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 33 (5), 493-505.
- Kuh, G. D. (2003). What we're learning about student engagement from NSSE, Benchmarks for effective educational practices. *Change: the magazine of higher learning*, 35(2), 24-32.
- Kuh, G.D. (2007). How to Help Students Achieve. *The Chronicle of Higher Education*. 53 (41), 1-13.
- Lattuca, L.R. & Stark, J. (2009). Shaping the college curriculum, Academic plans in context, San Francisco, *Jossey Bass*. Second edition.
- Lawrence, A. S. & Vimala, A. (2012). School Environment and Academic Achievement of Standard IX Students. *Online Submission, Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 2(3), 210-215.
- Liao, S.H., Feib, W.C. & Liub, C.T. (2008). Relationships between knowledge inertia, organizational learning, and organization innovation. *Tech novation*, 28(4), 183-194.
- Mahdi, R. (2014). Quality of academic life of students (case study, public universities of Tehran). *Quarterly Journal of Higher Education Association of Iran*, 7(3), 1-25.
- Malekinia, E., Malekinia, Z. and Feizi, S. (2017). Survey on Imperative Strategies for Iranian's higher education system in the globalization age. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 6, (24), 518-545.
- Maniei, R., Ferastkhah, M. and Nurshahi, N. (2016). Investigating the extent and dimensions of student engagement in Iranian universities. The project implemented in the Research and Planning Institute of Higher Education.

- Mann, S.J. (2001) Alternative Perspectives on the Student Experience, Alienation and Engagement. *Studies in Higher Education*, 26 (1), pp. 7–19.
- Merghati-Khoei, E., Zareie, F., Bayat, A.R., Dastoorpour, M. & and Rimaz, Sh. (2013). Exploring The Teaching and Learning Approaches from the viewpoint of Postgraduate Students and their Lecturers. *Iranian journal of health education and health promotion*. 1(3), 67-82.
- Mirzaee, N. & Alibaygi, A.H. (2015). Experiential Learning Status from the Viewpoint of Agriculture Students at Razi University. *Agricultural education Administration research*, 7(32), 14-25.
- Movahedi, R., Shirkhani, M. & Talebi, B. (2017). The Study of Effective Factors on Improving the Quality of Education, Case Study in College of Agriculture, Bu-Ali-Sina Universty. *Higher Education Letter*, 10(37), 79-110.
- Nawaz, S., & Gilani, N. (2011). Relationship of parental and peer attachment bonds with career decision-making self-efficacy among adolescents and post-adolescents. *Journal of Behavioral Sciences*, 21, 33–47.
- Nixon, S., & Williams, L. (2014). Increasing student engagement through curriculum redesign, deconstructing the “Apprentice” style of delivery. *Innovations in Education and Teaching International*, 51(1), 26–33.
- O’Connor, E., & McCartney, K. (2007). Examining teacher–child relationships and achievement as part of an ecological model of development. *American Educational Research Journal*, 44, 340–369.
- PetersenPerlman, D., O’Brien, M., Carlson, H., & Hilson, L. (1999). Choreographing partnership, modeling the improvement of teaching and learning. *Teaching in Higher Education*, 4 (2), 253-265.
- Pike, G.R., Smart, J.C., Kuh, G.D. & Hayek, J.C. (2006) Educational Expenditures and Student Engagement, When Does Money Matter? *Research in Higher Education*, 47 (7), 847–872.
- Rahimi, A., Ehsani, M., Saffari, M., & Norouzi Seyyed Hoseini, R. (2020). Role of Human Resource Management Practices and Knowledge Inertia in Academic Entrepreneurship Actions of Sport Science Students and Graduates. *Journal of Human Resource Management in Sport*, 7(2), 421-438.
- Razinkina, E. Pankova, L. Trostinskaya, I. Pozdeeva, E. Evseeva, L & Tanova, A. (2018). Student satisfaction as an element of education quality monitoring in innovative high-

er education institution. *E3S Web of Conferences* 33, 03043. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/20183303043> Published online 06 March.

Reschly, A. L., & Christenson, S. L. (2012). Jingle, jangle, and conceptual haziness, Evolution and future directions of the engagement construct. In S. J. Christenson, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.). *Handbook of research on student engagement*. New York, NY, Springer, 3-19.

Rubin, H.G & Rubin.I. (2005). *Qualitative interviewing, the art of hearing data* (2nd.ED), Thousand Oaks, CA, Sage Publications.

Russell, B & R L Slater, G. 2011. Factors that Encourage Student Engagement, Insights from a Case Study of 'First Time' Students in a New Zealand University. *Journal of University Teaching & Learning Practice*.

Sadati, L., Pazouki, A., Golchin, E., Mehdizadehkashi, A., Pishgahroudsari, M. & Tamannaie, Z. (2013). The Effect of Cooperative Teaching Based on Students' Active Participation on Learning Level in the Paramedical Faculty of Alborz University of Medical Sciences. *Mededj*, 1 (2), 46-52 URL, <http://mededj.ir/article-1-37-fa.html>

Sepahvand, R. Selgi, Z. and Akbari Pesham, F. (2018). Evaluation of factors affecting the formation of academic inertia using the combined approach of interpretive-fuzzy structural modeling. *Higher Education Quarterly*, 12 (47), 53-78.

Sharifian, F., Mirshah Jafari, S.M., Sharif, S. M. & Musapour, N. A. (2013). View of curriculum experts and postgraduate students regarding the quality of students' participation in curriculum development. *New educational approaches*. 8(1), 47-88.

Snell, S.A. & Dean. J.W. (2017). Strategic Compensation for Integrated Manufacturing, The Moderating Effects of Jobs and Organizational Inertia. *Academy of Management Journal*, 37(5). Published Online, 30 Nov, <https://doi.org/10.5465/256668>.

Soleimani Motlaq, Kh. (2014). Investigating educational factors affecting the quality of university education from the perspective of faculty members and students of Lorestan University. Master's thesis, *Shahid Beheshti University*, Tehran.

Steele, J. P., & Fullagar, C. J. (2009). Facilitators and outcomes of student engagement in a college setting. *The Journal of Psychology*, 143(1), 5-27.

Talaei, A. Hekmatpo, D. (2012). Exploration of Arak Medical Students' Experiences on Effective Factors in Active Learning, a Qualitative Research. *Iranian Journal of Medical Education*, 12(2), 131-142.

- Taylor, L., & Parsons, J. (2011). Improving Student Engagement. *Current Issues in Education*, 14, 1-32. <http://cie.asu.edu/ojs/index.php/cieatasu/article/viewFile/745/162>.
- Teoha, H., Abdullah, M., Roslan, S., & Daud, S. (2013). An Investigation of Student Engagement in a Malaysian Public University. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 90, 142 – 151.
- Trowler, V. (2010). Student engagement literature review. *The Higher Education Academy*, 11. 1-15
- Vygotsky, L. S. (1981). Thought and language. (Translated by Habibullah Qasemzadeh). Fifth Edition. Tehran, Arjamand, (2013).
- Wang, M. T., Chow, A., Hofkens, T., & Salmela-Aro, K. (2015). The trajectories of student emotional engagement and school burnout with academic and psychological development, findings from Finish adolescents. *Learning and Instruction*, 36.
- Zahirnia, M., Nikkiah, H. A., Falahi Shahabad, A., Sadeghi, S. & Azizzadeh, A. (2016). Social trust and its impact on social participation of Hormozgan University students. *Journal of Hormozgan cultural research Review*. 11(6), 86-106.
- Zepke, N. & Leach, L. (2010). Improving student engagement, Ten proposals for action. *Active learning in higher education*, 11(3), 167-177.
- Zepke, N. (2014). Student engagement research in higher education, questioning an academic orthodoxy. *Teaching in Higher Education*, 19(6), 697–708.
- Zhen, R., Liu, R. D., Ding, Y., Wang, J., Liu, Y., & Xu, L. (2017). The mediating roles of academic self-efficiency and academic emotions in the relation between basic psychological needs satisfaction and learning engagement among Chinese adolescent students. *Learning and Individual Differences*, 54, 210-216.